

√ GLEDALIŠKI LIST

1953/54

DRAMA

Štev. 11

JUBILEJ JANEZA CESARJA

Elmer Harris

MOLČEČA USTA

Nadaljevanje iz 10. številke.

»REPUBLIKA« 23. III. 1954 — SL. A.
JOVANOVIČ

Poslednja premiera v Narodnem pozorišču ima dve nesporni kvaliteti, prikazala je najboljšo Cankarjevo delo »Hlapce«, in režiral je Slavko Jan, ki jih je že uspešno uprizoril v ljubljanski Drami.

Uprizarjanje Cankarja nasploh in še posebno njegovih »Hlapcev« se mi zdi iz več razlogov pravilno. Navedel bom najglavnejše. Mislim, da se poleg vse sorodnosti in skupnega življenja — mi Slovence in Slovenci nas — premalo poznamo in razumemo. Razvoj Slovencev in nas Srbov se je vršil stoletja na različne, pogosto nasprotno načine, kar je ustvarilo dve mentaliteti, ki sta kljub sorodnosti znatno različni. Kdor je poskušal globlje prodreti v našo in slovensko psiho, je čutil, da poleg nekih zunanjih več ali manj površnih sorodnosti obstoje mnoge različnosti, heterogenosti. Da bi se ta trenja, ki so razumljiva v mladi skupnosti, čim bolj zbrisala, ne vidim drugih možnosti, kot so: želja po skupnem življenju, vzajemne izkušnje, individualni popravki na podlagi doseženih izkušenj, — in intimnejše interpretacije na osnovi izmenjave kulturnih dobrin. S tega gledišča se mi zdi politika uprizarjanja slovenskih dramatikov — tudi če ne gre za izredno nadarjenega človeka kot je bil Cankar — nujno. Prav tako se mi zdi pametna politika, da kličemo Slovence, da režirajo svoje tekste. Če je slovenska zgodovina, kulturna, politična in tudi psihična formacija posebna, zakaj bi ne dopustili, da jo tolmačijo tisti, ki jo najbolje poznajo in razumejo?

Želim samo dodati, da pričakujem isto tudi s slovenske strani. Samo prepletanje dveh pametnih politik lahko da popoln rezultat.

V tem duhu so »Hlapci« izvrstni. S prikazovanjem določenega zgodovinskega

trenutka v razvoju slovenske psihe so verjetno pisani s preostrim peresom, v njih je dosti nemočne bolečine, upora in obupa. Slikajo prebujanje slovenske nacionalne zavesti, preveč otopele in pomehkušene v stoletnem suženjstvu katoliški cerkvi in kulturnejšemu osvajačcu. Slika je strašna. Vprašamo se, če je točna — tako je malo verjetna nam, ki smo v sužnosti manj kulturnega osvajačca imeli to srečo, da smo nedotaknjeno ohranili svobodoljubno psiho. Nemočno zaljubljen v svojo domovino, jo je Cankar z močjo svojega obupa in užaljenega ponosa tako pretresel, da je v nepopolnih petdesetih letih naredila ogromen napredek na poti iztrežnjevanja, odpravljanja ponižnosti, servilnosti in neznačajnosti.

Cankar je odšel po končani srednji šoli na Dunaj, da bi tam študiral. Na Dunaju je ostal celih deset let. Temeljito se je spoznal z duhovnimi tokovi Evrope v začetku našega stoletja. Neke odseve teh tokov je čutil v njegovem delu, deloma tudi v Hlapcih, ki pripadajo literarno Ibsenovi šoli. Loči ga od nje ustvarjalna samostojnost in asocijacija z dramskim delom Maksima Gorkoga, ki je izšel iz iste šole. V času, ko je delo nastalo (1909) — verjetno kot posledica Cankarjevega poraza na volitvah leta 1907, na katerih je nastopil kot kandidat socialistične stranke — je bilo in je do danes ostalo to delo naš najkvalitetnejši doprinos takratnemu splošnemu valu, ki je zajel vso Evropo.

Jan se je držal Cankarjevega realističnega tona, zelo plastično ga je obdelal in posredoval našim igralcem. Ti so ga vsak po svoje nehoti deformirali. Ni jim uspelo obdržati specifični slovenski kolorit. Tako so ustvarili nekaj vmesnega, kar praviloma zmerom sledi pri delu, ki je nastalo na določenih tleh in je izraz drugega okolja. Cankarjev tekst

Nadaljevanje na 3. strani ovitka.

PROSLAVA 40-LETNICE UMETNIŠKEGA DELOVANJA JANEZA CESARJA

Premiera dne 18. junija 1954

Elmer Harris

MOLČEČA USTA

(Johnny Belinda)

Igra v 3 dejanjih (9 slikah)

Po nemški predelavi Walterja Firnerja poslovenil Mile Klopčič

Slikar kostumov: **Mija Jarčeva**

Režiser in scenograf:
ing. arch. Viktor Molka

Dr. Jack Roberts	Bert Sotlar
Gospa Lutzova	Marija Nablocka
Gospa McKeejeva	Vida Juvanova
Floyd McGuiggan }	Maks Bajc
Fergus McGuiggan }	
Gracie Petersova	Helena Erjavčeva
Locky McCormick	Lojze Rozman
Stella McGuigrova	Stane Česnik
Jimmy Dingwell	Tina Leonova
Pacquet	Stane Sever
Black McDonald	Maks Furijan
Belinda McDonalldova	Janez Cesar
Maggie McDonalldova	Ančka Levarjeva
	Elvira Kraljeva
Andy McPhearson	Stane Česnik
	Lojze Rozman
Župnik Tidmarsh	Stane Potokar
Sodni sluga	Dušan Škedl
Lizzie	Majda Potokarjeva
Bella	Vika Grilova
Predsednik sodišča	Jože Zupan
Državni tožilec	Ivan Jerman
Thompson, policist	Aleksander Valič

Godi se na Otoku princa Eduarda ob obali Nove Škotske

Asistent režije: Nevenka Drvar-Božinovska

Glasbo komponiral Marko Žigon

Ples naštudiral Marijan Kralj

Kostume izdelala gledališka krojačnica pod vodstvom Cvete Galetove
in Jožeta Novača

Odmor po 5. sliki

Inspicent: Vinko Podgoršek — Odrski mojster: Vinko Rotar —

Razsvetljava: Vene Alojzij — Masker in lasuljar: Ante Cević

JANEZ CESAR SLAVI ŠTIRIDESETLETNICO SVOJEGA IGRALSTVA. ODKAR JE POKLICNI IGRALEC, IN TEGA JE ŽE TRIINTRIDESET LET, JE ČLAN NAŠEGA ANSAMBLA. ŽE TO PRIČA, DA JE CESAR EDEN STEBROV, NA KATERIH JE SLONEL RAZVOJ NAŠE DRAME VSE OD PRVIH LET NJENEGA REDNEGA DELA V LASTNI HIŠI. TEMU ŠTEVILČNEMU DEJSTVU, KI ŽE SÁMO NA SEBI ZBUJA SPOŠTOVANJE, JE PRIŠTETI VISOKO CESARJEVO UMETNIŠTVO, IZVIRAJOČE IZ PRIROJENE NADARJENOSTI, NENEHNEGA PRIZADEVANJA PO RASTI IN IZ AVTOKRITIČNOSTI, PRIŠTETI JE NJEĀOV ŠIROKI REGISTER IN VSESTRANSKO IGRALSKO USMERJENOST, KAKOR TUDI NJEGOVO ZGLEDNO DELAVNOST IN VNEMO. OB VSEM TEM LAHKO REČEMO, DA SPADA CESARJEVO IME V VRSTO NAJVIDNEJŠIH TVORCEV ODRSKE UMETNOSTI PRI NAS IN MED TISTE IGRALCE, KI SO SLOVENSKO GLEDALIŠKO DELO DVIGNILI NA VISOKO UMETNIŠKO RAVEN.

ZA NJEGOVO ZVESTOBO NAŠEMU HRAMU, ZA NJEGOVO ZVESTOBO DELU, ZA VSE NJEGOVE STVARITVE, MED KATERIMI JE MNOGO NEPOZABNIH ENKRATNIH LIKOV, SE MU ZAHVALJUJEMO TER MU K VISOKEMU JUBILEJU ISKRENO ČESTITAMO, ŽELEČ MU NADALJNJIH USPEHOV V DOBRO NAŠEMU HRAMU IN SLOVENŠKEMU GLEDALIŠKEMU ŽIVLJENJU SPLOH.

UPRAVA SNG IN DIREKCIJA DRAME

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1953-54

DRAMA

Štev. 11

Filip Kalan:

PODOBA JANEZA CESARJA

1

To vsi vemo, da je po rodu Podgorac, se pravi, človek izpod Gorjančev, doma iz Težke vode pri Novem mestu, pristen Dolenjec po materi in po očetu, po kretnjah in govorici, po navadah in razvadah, po dovtipu in nastopu:

Zajeten možak je to, postaven in trebušast, širokih pleč, težak za dober stot, rdečeličen podeželan na pragu šestdesetih let, krepko oblikovanega obraza, z velikimi, živimi očmi in tehtnim, nekoliko srepim pogledom, dobrodušen in radoživ, prijatelj dobre jedi in pijače. Miselni svet tega moža je vsaj na videz zelo preprost in nezamotan, le tu pa tam ga popade rahla sentimentalnost, kakor se to rado primeri obilnim ljudem. V takšnih trenutkih skisanega pogleda na svet se pogreza po navadi v sivo hipohondrijo: na veliko veselje svojih gledaliških tovarišev, ki s hlinjenim sočutjem prisluškujejo kolegovi iznajdljivosti pri naštevanju namišljenih bolezenskih znakov in nasploh vsakršnih tegob tega sveta. Mimo teh zabavnih mediger, ki ponazarjajo senčno stran razgibane radoživosti, pa je treba možu priznati, da že od mladega opazuje življenje okrog sebe tako pozorno in bistro, da zlepa ne najdeš tako umnega poznavalca človeških vrlin in slabosti. V svojih zaključkih je hudomušen in kmečko zviti in trezna razsodnost ga ne zapusti kar tako. Vendar je, kakor

večina naših ljudi v razgovoru skromen in pri vsej svoji prostodušnosti nekako zapet: če se le da, skuša biti z vsakomur »na gliho«, ali kakor je bilo že nekoč zapisano: prijazen in prijeten, odločen in raven. Kadar mozuje z znanci in tovariši, je sprva redkih besedi, nemara celo nezaupen, šegav s primesjo zadrege, skorajda plah, in šele kapljica z dolenske brajde sprosti njegov široki smeh. Pa še takrat je na prvi pogled bolj podooben podeželskemu veljaku iz starih časov kakor igralcu: poslanecu ali županu ali župniku tam kje izpod Trške gore.

Takšen je osebni profil Janeza Cesarja: prijeten in domač, bolj okrogel kakor oglat, poln in nezagonečen, živ v svojem folklornem koleritu. Ta profil se dokaj skladno ujema z umetniško fiziognomijo. O tej so že večkrat povedali, da na odru malo da ni moža, ki bi se v njem združevalo toliko očitnih značilnosti slovenskega človeka: kakor je nekoč Izidor Cankar zapisal o Antonu Vetrovščku, da je slovenski igralec par excellence, slovenski igralec z dobrimi in slabimi lastnostmi, tako se je tudi za Janeza Cesarja že davno udomačil neuradni in častni naziv ljudskega igralca.

Se ni dolgo tega, ko je skušal dr. France Koblar opredeliti ta naziv:

V svojem sestavku o »Ljudskem igralcu« iz leta 1947 ugotavlja pisec, da je ljudski igralec v bistvu vsak resnični gledališki umetnik, saj ima

18-letni Janez Cesar 1914 — Cvelbar
Jože

Aleksander Filimon — Eftimiju:
Človek, ki je videl smrt

vsak svoje občinstvo, vsak celo svoje znane in neznane prijatelje, da pa pridobiva današnji igralec posebno družbeno funkcijo s tem, ker v vsakem delu iščemo socialne utemeljenosti in sostvariteljnosti. Iz tega sledi, da naglo odumirajo igralski individualisti in da skuša igralec služiti skupnosti in se podrežati celoti in da šele iz te celote vpliva s svojo osebno močjo in svojstvenostjo, spolnjujoč tako dvojno nalogo: družbeno in umetniško. Od te splošne ugotovitve se vrača pisec k opisovancu s podarkom, da ostane pri igralcu vendarle odločilna njegova natura, njegov telesni in duševni material, zlasti njegova zunanost, skozi katero prodirajo tuji liki in se spadata v pristno stvaritev: tako lahko rečemo za Janeza Cesarja, da nima samo igralskih sposobnosti, s katerimi uspešno spolnjuje naloge svojega poklica, ampak tudi takšne osebne značilnosti, ki ga

postavljajo na posebno mesto v naši igralski skupnosti in mu pomagajo do poljudnosti in priljubljenosti.

Ce bi hoteli dopolniti Koblarjevo misel, da bi kar se da objektivno opredelili odrski učinek takšne osebnosti, kakršen je Janez Cesar, bi morali to dopolnilo zapisati takole: da spada ta igralec med tiste gledališke umetnike, ki z izrazitim čutom za družbeno stvarnost prevzemajo izkušnje in življenjsko modrost svojih sodobnikov in z naivno snujočo domišljijo preoblikujejo svoja osebna doživetja in opazovanja v tako splošno veljavne človeške podobe, da jim gledalci priznavajo značaj ljudske in do velike mere celo nacionalne samoniklosti. Družbena stvarnost, ki je rodila, vzgajala, oblikovala Janeza Cesarja, je stvarnost slovenske polpreteklosti: ta polpreteklost je kmečka in malomestna. Ta polpreteklost se odraža v vsem igralskem delu Janeza

Cesarja nenavadno živo in prepričevalno, zakaj po vsem svojem nastopu je to pristen možak iz ljudstva, obdarjen z neverjetnim spominom za domače šege in navade, prava zakladnica dolenske folklorne in podeželskega humorja, pravi ljudski talent s širokim srcem in neusahno ljubeznijo do vsega, kar prihaja z dežele in z malomestnega sveta.

2

Dramske igre se je učil Janez Cesar pri ruskem režiserju in igralcu Borisu Vladimiroviču Putjati. »Ni slučaj«, tako pripoveduje o tem France Koblar, »da si je rajni Putjata izbral prav Cesarja za svojega učenca. Ta svetovno razgledani teatralik je spoznal v njem pravo gledališko naravo. Vpliv tujega mojstra je bil tako močan, da še danes tu in tam zazveni v Cesarjevem stavku Putjatova groteskna ritmika in kadenca. Pa samo pri tujih igrah in groteskni likih, zakaj v Cesarju se je kmalu razodela pristna domača narava tako močno, da je postal glavni oblikovalec naših kmečkih veljakov, zdravih fantov, preprostih orjakov in premetenih ljudskih burkežev.« Domačo stran Cesarjeve mladostne stvarilnosti je nedvomno podprl dramski tečaj, ki ga je nemalo nato, ko je Janez Cesar prestopili z amaterskega odra v ljubljansko Dramo, priredilo takratno Udruženje gledaliških igralcev: bilo je v sezoni 1922/23 ob predavateljih Šestu in Bettetu, Koblarju in Robidi. Pozneje je hodil leto za letom gledat evropska gledališka: strasten samouk, radoveden in ukažljan opazovalec, neutrujen bralec in zbiralec knjig.

Poglavitna in dolgotrajna priprava na to strokovno šolanje pa je bil za Janeza Cesarja — ljudski oder.

Nastopal je že kot dijak v Narodni čitalnici v Novem mestu, kjer je tudi maturiral: pregled te njegove prve gledališke dejavnosti našteva petnajst nastopov v sedmih vlogah. V letu 1915 je tudi njega zajela svetov-

na vojna: tri leta in pol se je potikal po raznih frontah in se vrnil domov šele na prvega novembra leta 1918. Že v zadnjih vojnih mesecih je začel znova razmišljati o gledališču, še s fronte je pričel pisariti raznim ljudem v Ljubljani o tej želji, seveda zaman, saj je takrat slovensko gledališče preživljalo težko krizo in za časa vojne ni imelo niti svojega stalnega odra, odkar je deželni glavar Sušteršič spremenil novo deželno gledališče, današnjo Opero, v kinematografsko dvorano. Po vrnitvi je življenje načelo mlademu amaterju vprašanje kruha: rešil ga je tako, da je postal uradnik na železnici. Železniška služba ga je zanesla v razne kraje: pričel je v Novem mestu in končal v Savskem Brodu in Zagrebu, najdlje pa je bil na Jesenicah. Tam se je naglo prelevil v marljivega amaterja, ki je igral in režiral in se loteval čedalje težjih nalog. Tisti čas je že absolviral deset vlog v štiriintridesetih nastopih, k čemer je treba upoštevati še četrto režijo, med njimi zlasti Halbejevo »Mladost« in uprizoritvi dveh domačih del, Meškove drame »Pri Hrastovih« in Funtkove »Tekme«, zaznamovati pa je treba tisti čas tudi prvo veliko vlogo, Kantorja iz Cankarjevega »Kralja na Betajnovi«. To svojo amatersko dejavnost nadaljuje Janez Cesar na Sentjakobskem odru v Ljubljani: ta je postal njegova odskočna deska za ljubljansko Dramo. Na kratko povedano: med leti 1914—1922 je opravil mladi navdušenec okrog sto nastopov na treh odrih, kar je spričo tega, da je treba iz te dobe izločiti troje vojnih let, vsekakor znaten napor in zanesljivo pričevanje za neutolažno gledališko strast.

Amaterstvo je dalo Janezu Cesarju dvojce: čedalje večji pogum za javni nastop in stalno priložnost, da svoja opazovanja iz vsakdanjega življenja preoblikuje v igralske improvizacije. Tako se je že dovolj zgodaj

Sovre Mitja: Kantor

razvil v iznajdljivega tipizatorja dramskih oseb. Na tej stopnji marljivega samouštva ga je prevzel Boris Putjata, ki mu je dal prve strokovne napotke za umetniško karakterizacijo odrskih značajev, za bistvo gledališke dinamike, za notranji ritem igralskega besedila, za učinkovito sodelovanje z občinstvom. Gledališki tečaj pri Udruženju je samo še stopnjeval Cesarjevo ukaželnost, zakaj zbuja mu je prve slutnje o tem, kaj vse bi lahko nudilo igralcu sistematsko akademsko izobraževanje, ki ga takrat na Slovenskem še ni bilo. Če drugega ne, je ta vzgojna medigra spodbudila njegovo bralno in zbirateljsko strast: nič ni pretirano, če bo na tem mestu zapisano, da je knjižnica Janeza Cesarja danes ena izmed velikih zasebnih, malone popolnih zbirk slovenske knjige iz zadnjih petdesetih let.

Sredi vseh teh začetkov je doživel petindvajsetletni mladenič svoj prvi

Buča — Nestroy: Utopljenca

uspeh, ki je odločil njegovo življenjsko pot:

Popisi v gledaliških arhivih pričajo, da je Janez Cesar nastopil prvič na odru ljubljanske Drame 18. decembra 1921 v vlogi Debelega človeka v Cankarjevem »Pohujšanju«.

3

Za štiridesetih let svoje gledališke dejavnosti si je nabral Janez Cesar nešteto vlog, velikih in majhnih, pomembnih in nepomembnih. Bili so meseci in meseci, ko je bil malone vsak večer na odru. Samo v ljubljanski Drami je preigral izza leta 1921 čez tristo vlog, njegovi javni nastopi pa presegajo v sezoni 1953/54 znatno število štirih tisočev.

To je storitev, ki si jo lahko zapiše v svoj spomin le malokateri gledališki človek: uspeh brezpogojne igralske predanosti, uspeh neizčrpne odrske iznajdljivosti, uspeh nepopust-

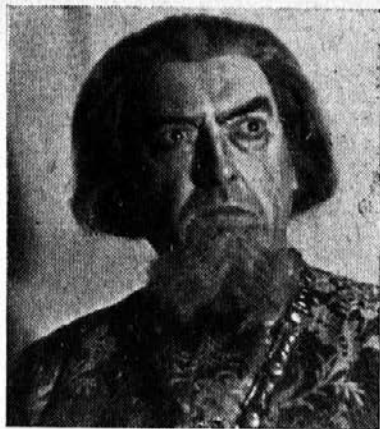
ljive delovne discipline, ki je morda še veliko bolj kakor pri drugem umetniškem delu tako zelo značilna za vse zares pomembne igralce. Ta zadnja poteza je za Janeza Cesarja še prav posebno značilna, podpira pa jo še druga značilnost, brez katere ni velikega igralca. O tej pripoveduje z občudovanjem režiser Osip Šest, ki je delal s Cesarjem čez dvajset let: »Vesten, točen in zanesljiv ima še prav poseben dar, ki je skoraj fenomenalen. Ima čudovit spomin in se utegne naučiti trideset tipkanih strani vloge preko noči in jo obvlada brez suflerja.« Ni dvoma, da je ta tako izrazito gledališki dar omogočil ne le zavidno delovno storitev Janeza Cesarja, pač pa tudi stopnjeval njegovo igralsko sproščenost in mu znova in znova zagotavljal javni uspeh.

Res, da je bil ta uspeh včasih samo bučen uspeh pri publikii, ne pa uspeh pred samim seboj in pred poštenim kritikom. Pogosto — vzemimo velik del tako imenovanega »lahkega repertoarja« — je bilo to delo samo črna in nehvaležna tlaka za gledališko blagajno. Zakaj malo je igralcev na slovenskem odru, ki bi se bili ne le s svojim zmagovitim igralskim darom, marveč tudi z nenehnimi nastopi, s trdim vsakdanjim delom, priporili do tako trajnega, nikoli skaljenega, vseskozi pristranskega sožitja s svojimi gledalci kakor Janez Cesar. Ta njegova priljubljenost pri širokem občinstvu je bila nemalokdaj usodna, saj je moral v neblagopokojnih dneh dravskobanovinske vladavine pogosto igrati zgolj »smehu in zabavi«, zgolj »repertoarni zadregi«, zgolj »večni finančni krizi« ljubljanske Drame.

Kritika je dovolj zgodaj opazila to komedijantsko tlako in javno grajala gledališko vodstvo. Čisto določno je to reč opisal leta 1930 Anton Ocvirk: »Žal, da ga uprava kvari z ničvrednimi, šablonskimi vlogami in mu s tem ovira umetniški razmah.« Toda na-

vzlic vsemu: Mimo nekaterih redkih izbrancev je bil Janez Cesar po Antonu Verovšku prvi veliki komik, ki je v ceneni burki izoblikoval groteskni humor do takšne odrske učinkovitosti, da mu gre za vsa ta leta črne blagajniške tlake tolažilni naziv pravega ljudskega glumača. Nebrzdana veselost, ki so jo izzvali ti Cesarjevi nastopi, spada med tiste prvobitne užitke gledališke starodavnosti, kakršnih so še bili deležni gledalci vselega srednjega veka v predmoliškovski dobi na cestnih križiščih in na mostovih, na trgih in sejmiščih. Od šteje mo raznotero zabavno plažo, pa ostane iz te zajetne dobe Cesarjevega glumaštva vendarle nekaj klasičnih burkaških figur, če drugega ne, cela galerija znamenitih tipov iz Nestrojevih iger: Lim v »Lumpaciju vagabundu«, Stefan v »Pritličju in nadstropju«, Florijan Špeh v burki »Za ljubezen so zdravila«, pred vsemi pa zares arhaično groteskni Janez Buča iz »Utopljenecv«.

Marsikateremu igralcu bi se skalila dobra volja ob spominu na te polpretekle dni, če bi bil moral med štirimi tisoči svojih nastopov odmeriti skoraj petino teh predstav bedasti in enodnevni veselilni plaži, kakor jo je moral svoj čas odmeriti Janez Cesar. Ta ali oni komedijant bi se v razgovoru o takšnih nevšečnostih pomenljivo nasmehnil in zaigral svojim poslušalcem hažnivo različico na tisto znano štorijo, ki jo poznamo pod naslovom »Smej se, bajazzo!« Ne tako Janez Cesar: če ga sprašuješ o teh zadevah, spoznaš kaj kmalu, da si jih ni gnal preveč k srcu. Res, da je obilen človek in da ga tu pa tam obšine senca sentimentalnosti kakor vse dobre komike, vendar bo ostala njegova pripoved brez vsakršne zagrenjenosti. Zamahnil bo z roko in se nasmehnil kakor v zadregi in hkrati bo pristavil nekoliko zvijačno, da pozabimo to staro šaro. Ne bi bil tako zdrav, tako delaven, tako izrazito kmečki človek, če bi ne vedel,

Geron — Kreft: Tugomer

Stari Berden — M. Kranjc: Pot do zločina

da rase ponekod na njivah plevel tudi med najlepšim žitom. Cesarjeva njiva pa je bila že od vsega početka zelo velika in ta velikost je rasla čedalje bolj, vendar je vsa ta dolga leta svojega dela budno pazil, da bi mu ljulka ne skvarila bogate žetve.

4

To, da je zares igralec, igralec pravega kova, so mu priznavali tovariši in kritiki in gledalci že od prvih dni, ko je stopal izza kulis na razsvetljeni oder.

Res, da so mu še leta in leta očitali sto nedostatkov. Sprva so dejali, da je mož skregan s svojim dihalnim aparatom in da klaviature svojega organa nikakor ne zna prav izkoriščati in da se tudi ne mara iznebiti prizvoka svoje domače govornice. Nato so pisali v raznoterih različicah, da je sicer spreten tipizator, da pa pretirava v večini svojih vlog in da le redkokdaj poseže pod površino človeka, katerega igra. Ko je žel svoje prve nesporne uspehe, so ga očetovsko svarili, naj vendar brzda svoj

neugnani glumaški dar in da naj v komediji ne pada v burko, če čuti, da se mu občinstvo smeje na vsako kretnjo, na vsak stavek, na vsak migljaj njegovega širokega obraza. Še ob jubilejni priložnosti leta 1947 je zapisal Osip Šest te besede o nevarnostih Cesarjevega daru: »Cesar se je gibaj v tem svojem dolgoletnem delu pogosto na spolzkih potih, ki utegnejo vtisniti igralcu pečat za ves njegov razvoj in vso kariero — mislim tu na komične vloge — in tu je bil Cesar v oni nevarnosti, ki je nekoč pokopala Verovška. Saj ni čudno: smeh sprošča publiko in ona hvaležno daje igralcu obulus priznanja, ta pa utegne iz igralca mamljivo zavesti v visoke prostore teatra — v galerijo.«

Nič se ne ve, zakaj niso kritiki nikoli nazorno opisali tistih zajetnih ljudskih figur, ki jih je Janez Cesar ustvaril za galerijo in za dijaško stojišče, in so rajši s svareče dvignjenim prstom opozarjali na nevarne primese igralčevega komedijskega daru: ali iz sramežljive resnobnosti

in vzgojiteljske vneme, ali iz omalovaževanja in neznanja. Ob Buči in Švejku se niso ljudje samo do solz nasmejali: tolkli so se po kolenih, si brisali nosove in rezgetali. Bile so, kakor so govorili tiste dni, prave salve smeha. Pisali niso veliko o tem. Dejali so: ta Buča je tako znamenit, da si drugačnega ne moreš misliti. Ob okroglem oštriju Tebaldu iz Goldonijeve igre o slugi dveh gospodov in ob zajetnem Gogoljevem ženinu Jajčnici so zaznamovali igralčevo stvaritev nekako tako, da sta ti podobi dognani, kakor le morejo biti dognane priče starega, širokega humerja, ko so na odru še živele stalne komedijske figure. Stvar je ta, količjak historično ocenjena: da Cesarjeve stvaritve na polju grotesknega humerja po pretežni večini navzlic nekaterim motečim spodrsrljajem v pretiravanje niso zgolj zanesljivi dokazi za nenavadno živi in vseskozi prvobitni glumaški dar, pač pa so bile prav te stvaritve tiste, ki so omogočile Janezu Cesarju ustvariti tisti neprisiljeni prisrčni, stalni stik med osrednjim gledališčem in širokim občinstvom iz predmestij in s podeželja, za katerega sta se pred prvo svetovno vojno borila vsak po svoje vztrajno in vneto Ignacij Borštnik in Anton Verovšek, saj sta se dobro zavedala, da bodo pognale na domačih tleh velike in dragocene, enkratne in neponovljive igralske stvaritve šele takrat, ko si bo slovensko gledališče pridobilo toliko stalnih in dovetnih gledalcev, da bo po pravici nosilo naziv ljudskega gledališča.

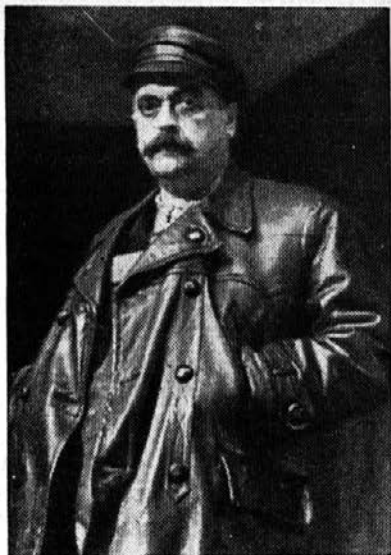
Častna izjema med ocenjevalci Janeza Cesarja je France Koblar, ki je skušal ob nekaterih priložnostih določneje opredeliti ljudski značaj te gledališke osebnosti. Dokaj nazorno je označil igralčevo domačnost in poljudnost pri oblikovanju kmečkih tipov in značajev. »Njegovi župani in gostilničarji«, tako piše o njem, »so resnično naši, ne v kmečko obleko uklenjeni razumski homunkuli. Pri teh

likih, prav za prav pri teh resničnih ljudeh živo čutimo, da v njihovih telesih poljejo sokovi naše zemlje, da beseda, čeprav krhka, poje po naše in odmeva v nas, da je kretnja, kakor je trda in rogovilasta, izraz in poudarek našega človeka.« Ob tem vodilnem kriteriju za Cesarjevo ljudsko stvarilnost je tudi prvi pregledno ocenil priljubljeno figuro Krjavlja iz Jurčičevega »Desetega brata«, ki jo v sezoni 1925/26 opisuje takole: »Očiščen in v harmonično celoto vaških originalov rehabilitiran je Krjavelj, ki mu je gospod Cesar v srečni maski in izborni dolenski besedi priboril ceno prvenstva. To ni karikatura tipa, temveč resničen spoj malenkostne pretkanosti s samoverjetnim in samodopadljivim tihim junačenjem — vse na okroglo, brez vsakega roba, tudi tedaj, kadar pride v zadrego pri višjih in nižjih.« Čez dobrih dvajset let dopolnjuje kritik to svojo sodbo s kulturno zgodovinskim dodatkom: »Krjavelj! Ta klasični romantični original je morda šele z njim — kljub Verovšku — dobil pravo podobo, zakaj česar ni mogel nihče drugi, to je dal Cesar: pristno dolnjaščinol! Ko je Milan Pugelj, najboljši režiser kmečkih iger pri nas, začel iskati domačega izraza in poizkušal uvesti na odru tudi narečje, je bil Cesar skoraj edini, ki mu narečje zaradi te domačnosti ni bila nikaka nemogoča privada, ampak resnična narava. Prav zaradi te domačnosti ni postal samo naslednik nekaterih Verovških vlog, ampak tudi naslednik njegove igralske usode: mora biti humorist, čeprav bi rad v tragedijo.«

Koblarjeva opredelitev drži brez pridržkov: dodati ji kaže kvečjemu še to ugotovitev, da Cesarjeva stvarilnost v tako imenovani ljudski igri ni zastala samo pri iznajdljivem tipiziranju vaških originalov in folklorno privlačnih figur in da s svojimi poljudnimi komedijskimi osebami ni samo pridobival znova in znova vnetih gledalcev zase in za slovensko

Župan Jaka — Kreft: Kranjski komedijanti

Kalander — Cankar: Hlapci

gledališče, pač pa velja še poudariti, da so se te stvaritve čedalje bolj razraščale iz prvotne glumaške improvizacije v človeško tehtne, psihološko zaokrožene, zavestno oblikovane gledališke umetnine. Le tako je bilo mogoče, da je Janez Cesar vžil takšnim nezahtevnim zabavnostim, kakršne so Golarjeve folklorno opleskane veselilne lutke, živega duha in človeško veljavnost, ali da je stopnjeval prav tako nezahtevne, zvečine narodno buditeljske ali moralno poučne in zgolj pametno tipizirane osebe Finžgarjevih ljudskih iger do polnovrednih človeških značajev. Še več: iz tega še dokaj omejenega domačega okolja, ki ga je igralec poznal iz podeželskega izročila in osebne izkušnje, je prodiral polagoma čez tuje komedijske pokrajine in se dodobra udomačil celo pri neugnanih veseljakih in ljudskih modrijanih Shake-

spearovega sveta. In ko je Janez Cesar upodobil tuhtavega prvega grobarja v »Hamletu« in nebrzdanega viteza Tobijo iz razposajene četvorice šaljivcev v komediji »Kar hočete«, se niso ljudje več prepirali o tem, ali je mož samo znamenit situacijski teatrik ali že tudi velik karakterni komik, zakaj na tihem so vsi vedeli to, kar so nekateri gledališki ljudje razglašali že z vsega početka, da čaka Janeza Cesarja še nekoč — finis coronat opus — mogočna prikazen vesoljne življenjske radosti, polna tragikomične veličine, obilni in radoživi Falstaff.

5

Ob razposajenem burkežu in okretnem folkloristu, ob samoniklem improvizatorju in domiselnem tipizatorju so gledalci in kritiki skorajda pozabili na to, kaj vse se skriva v karakternem igralcu Janezu Cesarju, če-

prav je prve razločne besede o tem predelu Cesarjevega igraltva napisal že Josip Vidmar v »Kritiki« leta 1926 ob uprizoritvi Romainovega »Dr. Knocka«: »Rešnično tragično smešen je bil Cesar. Vzbujal je sočutje, strah in smeh, kar pomeni, da ni več igral, marveč živel. Presegel je tudi Pečkovega učitelja, ki je prinesel na oder dovolj patriarhalno malomeščanskega vzdusja in manj osebnega elementa. Kajti Cesar je dal oboje.«

Ta dovolj točna, vendar dokaj redkobesedna Vidmarjeva opredelitev ni vredna omembe zavoljo tega, ker obnavlja podobo neke malopomembna vloge, ki jo je tridesetletni Janez Cesar z uspehom igral v sloviti, danes že malone pozabljeni igri velemestnega avtorja, pač pa zavoljo dveh potez, ki ju kritik bežno, pa dovolj razločno omenja v svojem opisu — zavoljo dveh temeljnih prvin, ki sta tako značilni za Cesarjevo igraltvo, da brez njiju kratkomalo ni mogoče dojeti pravega bistva te umetniške stvarilnosti.

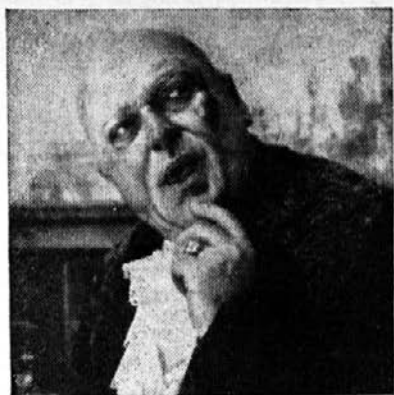
Prvi značilni element Cesarjevega igraltva je njegov zanesljivi, vsekakor že prirojeni, vendar z dolgoletno vajo še izostreni čut za družbeno okolje, ali z drugo, širšo, gledališko in nekoliko čustveno obarvano besedo povedano: za življenjsko vzdusje, za »climat«, za »atmosfera« dramskega dogajanja. Družbenemu okolju, njegovim krajevnim in časovnim posebnostim posveča Cesar dobršen del svojega ostrega opazovalnega daru, ki ga pri domačih delih že znatno stopnjujeta dve očitvidni lastnosti: izborni, v pravem pomenu te besede ljudski spomin za dolejnjsko in nasploh slovensko folkloro, in pa neutrudna faktografka strast, ki ga žene, da znova in znova nabira na videz malopomembna življenjska dejstva ter jih sproti oblikuje z vso iznajdljivostjo prepričanega realista v pomembne sestavne dele svojih igralskih stvaritev. V tem družbopisnem okviru, ki obsega ves stilni predel od romantičnega

realizma do raznoterih naturalističnih variacij, se organsko obnavlja izročilo slovenske gledališke polpreteklosti, tako da gre Janezu Cesarju tudi v tem pogledu naziv naslednika in dediča Verovškove umetnosti.

Drugi značilni element Cesarjevega igraltva je tragikomično poreklo vseh njegovih pomembnih odrskih tipov in značajev, bodisi v drami, bodisi v komediji. Slutnja o tem globoko osebnem poreklu Cesarjevih igralskih stvaritev je nemara spodbudila Franceta Koblarja, da je zapisal na videz protislovno trditev, ki spravlja površnega bralca v začudenje ali celo v protest, čeprav je točna in dovolj razločno izgovorjena, saj v bistvu samo parafrazira prastaro spoznanje o skupnem poreklu tragičnega in komičnega: »Cesar ni humorist po naravi, prav zato njegovi smešni liki tako radi stopijo na rob groteske: v njih zaživi občutek groze, dušnega razkroja in se javlja tisto, čemur pravimo demoničnost: strahotna topost, kakršna je v obeh grobarjih v »Hamletu«, pijanska brezmejnost točaja Stefana v »Viharju«, propalost Ferdiščenk v »Idiotu«. Celo njegov ogromni smeh, ki buši v dušec krot, je daleč od smešnosti in pretresa.«

Kako učinkujejo dognane Cesarjeve odrske stvaritve na dovzetnega gledalca?

Vidmar označuje ta učinek ob uprizoritvi »Dr. Knocka« s tremi besedami: sočutje, strah in smeh. Sočutje in strah sta tisti prvobitni gledalčevi reakciji, ki jih opredeljuje že Aristotel za bistveni sestavini tragičnega učinka. V sodobnejši govorici bi ti dve reakciji lahko opredelili tako, da se sočutje zbuja v nas, kadar zaslu-timo v biti neke osebnosti tragično nemoč človeške kreature — strah, kadar zagledamo v tej osebnosti pre-pade nerazrešnih nasprotij. Smeh, ki vsekakor ni le neposredna reakcija na mehanizacijo nekega življenjskega pojava, kakor to opredeljuje slo-

Sodnik Adam — Kleist: Razbiti vrč

N. Pirnat: Spasuje Blagojevič —
Nušič: Pokojnik

vita Bergsonova zamisel, pa se nas loti, če vidimo, kako se nekdo zapleta v zamotana protislovja svojih dejanj in si iz njih ne ve izhoda, dočim vemo gledalci za neko skrajno preprosto in učinkovito rešitev tega zagatnega položaja. Cesarjeva umetnost ponuja znova in znova nazorne dokaze za te tri učinke: vse njegove dognane odrske stvaritve sprožijo vsaj eno izmed teh treh reakcij, pri velikih in enkratnih podobah te njegove stvarilnosti pa se družijo vse tri v neponovljivo in pretresljivo doživetje.

Za obnovo teh dognanj:

Iz dveh temeljnih prvin Cesarjevega igraltva rase samonikli realizem njegovih igralskih podob — iz zanesljivega čuta za družbeno faktografijo in iz spoznanja o tragikomičnosti človeškega početja.

6

Kakor je to že dano v slehernem umetniškem razvoju, sta se ti temeljni prvini razodevali v Cesarjevih stvaritvah polagoma, in kakor pri večini realistično nadarjenih igralcev je sprva prevladovala prva, nekako

zunanja težnja po oblikovanju značaja: s faktografske površine je igralčev pogled pronical globlje, v samo individualnost posameznih oseb.

Značilen primer za Cesarjev ostri družbopisni čut je že ena izmed prvih velikih nalog iz leta 1926/27 — župnik iz Cankarjevih »Hlapcev«, neizprosni predstavnik cerkvene gospodske, odkriti nasprotnik puntarskega učitelja Jermana, ki v boju z njim podleže. Po svojem karakternem obrisu nedvomno zelo nazorska, zavoljo te svoje ideološke ostrine nemara nekoliko suhoparna in igralsko težko opredeljiva oseba.

Pred Janezom Cesarjem sta se že dva druga igralca z uspehom lotila te vloge, čeprav njene človeške vsebine nista do kraja izčrpala. Prvi je bil Rade Pregarc: zamislil si je župnika predvsem kot zastopnika cerkvene gosposke, kot zagovornika ideološke sile, kot brezobzirnega političnega taktizerja in demagoga. Igral ga je, kako pravi Josip Vidmar v svoji oceni, kot diplomata in machiavelističnega tirana. Po Radu Pregarcu je posnel svojo igralsko interpretacijo Zvonimir Rogoz. Tudi njegova

podoba je bila navsezadnje samo gledališko kostumirano ideološko okostje Cankarjevega župnika, ali kakor bi dejal France Koblar: v duhovniško obleko uklenjen razumski homunkulus. Vendar ideološki obris neke človečnosti še nikakor ne zajema njenega bistva, tako da je življenjska verjetnost takšne igralske upodobitve zelo skromna ali vsaj izrazito neindividualizirana, saj je to v bistvu takšna figuralika, ki ustreza docela drugačni, res docela idejno navdahnjeni dramati — srednjeveški moraliteti.

Prvi človeški obris je dal temu župniku šele Janez Cesar: takrat prav za prav še pravi začetnik, še sto leto pri poklicnem gledališču. Oba župnika pred njim nista razodela prave individualne tehtnosti, ker nista bila zasidrana v družbenem okolju, saj nista ponazarjala kranjskega župnika s temi in takšnimi karakternimi lastnostmi, pač pa »katoliškega duhovnika nasploh«, »cerkveno hierarhijo kot tako«, ali kakor bi lahko dejali, nekakšno platonsko idejo duhovnika, torej abstrakcijo, ne pa živega človeka. Cesar je oživel to figuro tako, da jo je družbeno opredelil: zakoreninil je svojega župnika v igri kot vaškega gospoda, ki si je znal s svojo doslednostjo ustvariti strah in spoštovanje pred sovaščani: »Ni bil vulgaren«, kakor ugotavlja Fran Albreht v »Zvonu« leta 1927, »a tudi ne aristokratski, domač človek, trd v svojih načelih, življenjsko verjeten in nemogoč.« Karakterno tehtnost je Cesar okrepil temu domačemu človeku s tem, da ga je opredelil kot duhovnika, ki čuti v sebi živo moralno silo, ker veruje v ta svoja trda življenjska načela in se po njih tudi ravna: »Cesar ga je pokazal kot poštenjaka, ki ima ostro omejen svetovni nazor, po katerem uravnava svoja dejanja.« Tako Josip Vidmar v »Kritiki« 1926/27.

Cesarjeva pozornost za družbeno okolje, za lokalne in časovne poseb-

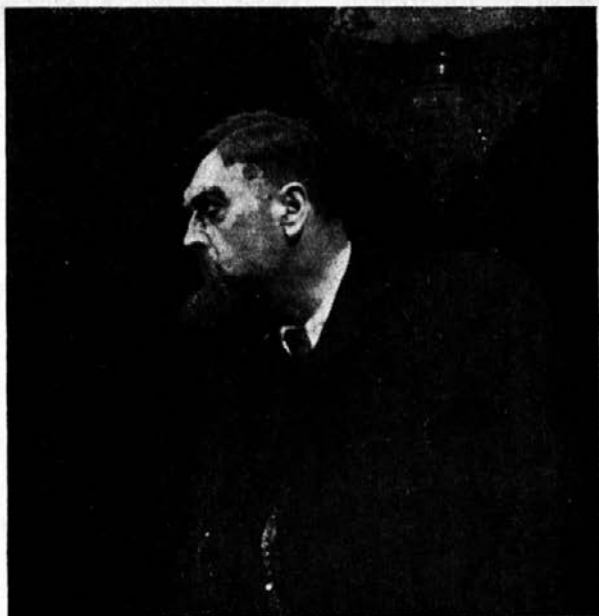
nosti, združena s čisto nedoktrinar- no oblikovalno težnjo, je omogočila temu velikemu karakternemu igralcu, da je tako izrazilo idejni figuri, kakršna je druga zelo vidna oseba v »Hlapcih«, vdihnil prepričevalno življenjsko verjetnost: to je kovač Kalander, Jermanov zaveznik in praktični zagovornik socialistične idejnosti. Cesarjeva živa stvaritev je menda spodbudila Draga Šega, da je svojem sestavku »Pot v realizem« leta 1949 orisal kovača Kalandra kot realistično in docela nesimbolno figuro, kakršna se je pač odražala v uspehi Cesarjevi upodobitvi: »Kljub temu, da je nosilec osrednje Cankarjeve ideje v drami, ni Kalander nikak simbol. Preprost vsakdanji človek je, ki s svojimi rokami služi svoj kruh. V tem je moč njegove etike in njegov ponos. Janez Cesar je v svojem Kalandru izoblikoval takega človeka. Njegov Kalander je pol kmet, pol delavec. Plečat je in močan, in kakor nasprotje njegovi telesni moči je njegova naivna skromnost, človeška toplota in dobrosrčnost, tista dobrosrčnost, ki je odlika vseh velikih Cesarjevih odrskih stvaritev.«

Človeška kvaliteta dobrosrčnosti je Dragu Šegi ob drugi priložnosti že razodela značilne meje Cesarjeve oblikovalne sile: šlo je za tretjo osebo iz galerije Cankarjevih značajev, za Kantorja v »Kralju na Betajnovi«: »Kantorja je Cesar izdelal skrbno, pretehtano in ustvaril jasen, dosledno izgrajen lik. Vendar je treba dostaviti, da temna, silaška Kantorjeva natura ne ustreza Cesarjevemu temperamentu, ki je dobrsčen in jasen. Zaradi tega je Cesarjev Kantor zapustil vtis forsiranosti in ne doseza, če se spomnimo ene izmed zadnjih velikih Cesarjevih vlog, dr. Grozda v »Narodovem blagru«.

7

Dr. Grozd, ta Cesarjeva stvaritev v Cankarjevi politični satiri, prestopa ozke meje družbene faktografije in

Kantor — Cankar:
Kralj
na Betajnovi

sega globoko v individualizirano sfero človeške tragikomičnosti. Igral je Janez Cesar to figuro petkrat: v sezonah 1925/26 in 1926/27 v režiji Milana Skrbinška, torej v dobi svojega prvega Krjavlja in svojega župnika v »Hlapcih«, nato v sezoni 1936/37, ko je upodobil še eno izmed svojih začetnih karakternih študij ameriškega gangsterja Packarda v »Simfoniji 1937«, po drugi svetovni vojni leta 1945/46, obakrat v režiji Bojana Stupice, naposled pa še v sezoni 1949/50 pod Slavkom Janom, torej v treh sorodnih zasnovah.

Vsekakor sta se v zamisli iz leta 1936 bolj kakor v kateri koli drugi vlogi razodela značilna in nerazdružna, v polnem pomenu te besede bistvena elementa Cesarjevega realizma: družbena tipizacija in tragikomična individualizacija upodobljene ga značaja:

Ko je Janez Cesar prvič igral dr. Grozda, mu je zunanja, družbopisna stran te podobe bolj uspela kakor pa karakterni jedro Cankarjevega veljaka, kajti njegov takratni Grozd se je še lomil na dvoje, kakor pravilno ugotavlja France Koblar v »Slovenecu« leta 1925. Pretežka je bila zahteva za mladega igralca, da bi nazorno podal satirični portret liberalnega mogotca in hkrati živo nakazal nostranji zlom tega na videz silaka, ki je resda ves bahav, nadut, nesramen, neizpros, ko čuti oblast v svojih rokah, pa se naposled zruši tik pred svojim ciljem, tik pred zadnjim triumfom. V zreli obliki te vloge iz leta 1936 je človeška fiziognomija te dvolične osebe že dognana v organsko enotnost, notranje sklenjena v svojih značilnih protislovjih, vsa uglašena na pošastno disharmonijo tragikomične prikazni, tako da ustvarja gledalcu grozljivi videz

tega, kar opisujemo z besedo demoničnosti.

V oklepaju povedano: tisti grozljivi videz, ki ga Janez Cesar ni znal ustvariti pri drugačni Cankarjevi figuri, pri resničnem silaku in temnem zločincu Kantorju.

Pretresljiv prizor v tedanji uprizoritvi »Narodovega blagra« je bil tisti, ki v njem Grozd pripoveduje ženi svoje težke sanje: morečo, še nerazločno slutnjo bližnjega poloma. Ta Cesarjev nastop je izzvenel navzlic svojemu zunanjemu realizmu kakor grozljiv odmev iz neakšne fantastične onostranosti, kakor odmev iz neraziskanih in nevarnih predelov človekove podzvesti. Prav takšna mojstrovina, nastop nenavadne izvirnosti, je bil Cesarjev Grozd v najbolj kočljivem, simbolično navdahnjenem prizoru vse satire, ko uporni žurnalist Ščuška zavezuje svojemu političnemu gospodarju čevelj. »Grozd stoji na nekoliko dvignjenem prostoru na stopnicah in izteguje nogo predse, nekoliko okajen je, reži se objestno in negotovo, ukazuje, pričakuje in tesnobno hkrati, njegov smeh je pridušen v grlu, ogaben. Sline se mu nabirajo okrog razpotegnjenih ust.« Tako obnavlja Cesarjev izraz Matej Bor v »Zvonu« leta 1936: uspel momentni posnetek velikega igralskega trenutka.

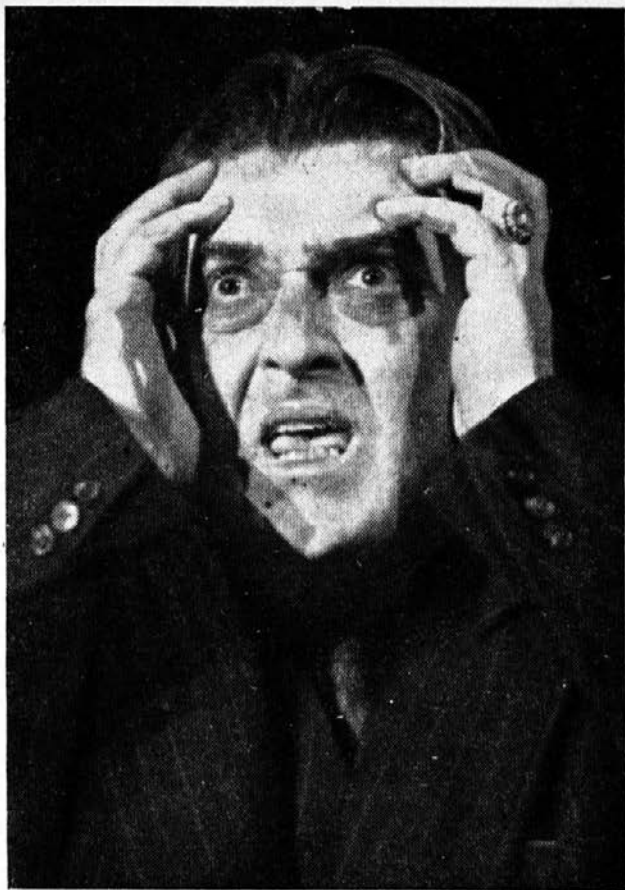
V zadnji in peti različici l. 1949/50 je ta prizor nalahno splahnel sam v sebi, vendar je še celo v tej zbledeli ponovitvi utripala samonikla in grozljiva sila Cesarjeve zamisli iz leta 1936:

Bilo je, kakor da si začutil v sebi vse troje, sočutje, strah in smeh, bil si ves prevzet od pošastnega prizora, ko si zagledal v enem samem človeku vso tragično nemoč žive kreature, ki ne ve, da že drsi v prepad, vsa usodno zapletena v nerazrešna protislovja svojih namer in dejanj, na videz še vsa na višku svoje moči, v resnici pa samo še živ mrlič, saj je v namerni ponižnosti mladega člove-

ka, ki tej kreaturi zavezuje trak na čevlju, toliko zbranega upora in toliko zlovesče napovedi bodočih dni, da se te loteva malodane telesni občutek, kako ti dnevi že prihajajo, da pometejo z lažnim bleskom parvenijske moči in slave. Že samo ta predel Cesarjeve igralske stvaritve je sprožil v gledalčevi domišljiji nazorno podobo trojne dramske napetosti v psihični konstelaciji dr. Grozda: prva se odraža v na pol kmečki objestnosti pijanega parvenija, ki uživa v perverzni vrtoglavosti svoje oblasti; drugo spodbuja nejasna in hkrati neodjenljiva slutnja o nujnosti bližnje katastrofe; tretja se izraža v strahu pred navidezno ponižnostjo upornega podložnika, ki skriva v svojem srcu anarhične naklepe zoper svojega gospodarja. Družboslovno povedano: učinkovita podoba razpadajočega razreda, ki vlada samo še na videz, v resnici pa si s svojo usodno dejavnostjo že davno koplje lastni grob.

Za dodatek in brez oklepaja:

Kakor je ta grozljiva prikazen vse-skozi družbeno opredeljena in ponekod stopnjvana že v demoničnem simbol, tako je navzlic svoji družbenosti vendar vseskozi človeška, s točno besedo povedano: vseskozi individualizirana. Pravega izraza ni za to organsko sožitje treh navidez tako protislovnih prvin: družbene faktografije, satiričnega simbolizma, psihološkega realizma. Ob tem sožitju se nekako sama po sebi obnavlja Koblarjeva beseda o demoničnosti Cesarjevega humorja. Tako nekako je s tem demonizmom Janeza Cesarja kakor s slovito kvadraturo kroga. V geometrični risbi in v algebraični enačbi resda ni povsem dokazljiva — v pravi umetnosti pa so takšne nemožnosti možne slej ko prej. Če je to realizem — potlej je to realizem zelo razvite vrste, realizem z razgledom v docela nove gledališke stvaritve.

Willy Loman —
Miller: Smrt
trgovskega potnika

8

Ta razgled se je pričel odpirati ob nekaterih Cesarjevih stvaritvah, ki segajo še globlje v psihično sfero človeške osebnosti in se na prvi bežni videz znatno razlikujejo od takšnih igralskih upodobitev, kakršna je tragikomična prikazen dr. Grozda. Vendar se tudi ob teh novih in na videz tako drugačnih stvaritvah obnavlja docela razločno tisto temeljno spoznanje o nazorni družbenosti in o tragikomični individualizaciji

Cesarjevih odrskih oseb. Le da se ti značilni prvini igralčeve stvarilnosti odražata skozi tisti osebni medij, ki ga je pri Cesarju že ugotovil Drago Segal s trojno oznako naivne skromnosti, človeške toplote in dobrosrčnosti.

V tem primeru gre za svojstveno in nenavadno izvorno upodobitev dokaj zamotanega psihičnega kompleksa, ki bi ga lahko označili z zbirnim izrazom življenjske panike. Točneje: s paniko življenjskih poražencev.

Zvečine se javlja ta panika v svetu malih, marljivih, potrpežljivih ljudi, ki si zakrivajo svoj življenjski poraz z iluzijami, toda življenje jim te iluzije naposled razbije brezobzirno in dokončno. Že v starejših Cesarjevih kreacijah se odraža lirični nadih tega tragikomičnega kompleksa. Nema-ra se je prvič javil v dognani obliki v znanem Pugljevem monologu »Pri šefu«, ki je šele s Cesarjevo besedo zaživel v vsem svojem psihičnem obsegu. Druga pretresljiva stvaritev te zvrsti je strček Vanja v drami Antona Pavloviča Čehova; tretja stari Beden v kmečki drami Miška Kranjca »Pot do zločina«. »V tem človeku«, tako ocenjujejo to stvaritev France Onič leta 1947, »ki mu zasnova zločina odpre pamet in oči do kraja, da na poti do bogastva in moči ni le prave sreče, ampak da je ta pot posejana z zločinom in z gaženjem malih ljudi — je to novo moralno spoznanje postalo gibalna sila svaril in dejanj. V tej smeri je Cesar razvijal svojo igro in ustvaril polno dinamičnih variant v izbruhih žalosti, jeze, obupa in pretenj.«

Ob zaključku te galerije življenjskih poražencev stoji pretresljiva osebnost malega trgovskega potnika Willyja Lomana iz ameriške drame Arthurja Millerja.

To je velika stvaritev iz leta 1953 in tako dragocena gledališka umetnina, da je Cesarjeva igralska stvarilnost doslej navzlic svoji plodni mnogoličnosti še ni premogla. Tako je tudi lepo in prav in nekako samo po sebi umljivo, da jo prištevajo gledalci in poznavalci brez pridržka ne le med dognana dela tega velikega oblikovalca človeških usod, pač pa tudi med neponovljive mojstrovine slovenske igralske umetnosti. Te nenavadno zahtevne vloge so se lotili že po vsem svetu izkušeni, ugledni, priznani, v vsakem pogledu mojstrski interpreti, vendar odpade v Cesarjevem primeru sleherna primerjava s temi mojstri. O tem, da vzdrži Ce-

sarjevo delo vsakršno primerjavo, priča dokaj zgovorno že znana izjava angleške igralkice Mitchelove, ki je to delo ocenila neprimerno višje kakor priznana kreacijo velikega ameriškega igralca Paula Munija. V primeru Janeza Cesarja gte za resnično zlitje vseh stvarilnih komponent, ki so se kdaj javljale v osebnosti in v dolgoletnem umetniškem razvoju tega igralca, saj se odraža v Cesarjevi upodobitvi Willyja Lomana v nenavadni dognanosti vse tisto, kar ga stavi na posebno mesto v našem igralskem svetu: prvobitni igralski dar, poljudna upodobitev igrane vloge, zanesljivi čut za družbeno opredelitev upodobljenega značaja, tragikomična individualizacija človeške psihe, organski demonizem te individualizacije, in naposled stilni realizem v takšni zbranosti, da ni več razločka med opazovanimi in doživetimi dejstvi, med vsakdanjo stvarnostjo in sanjskim svetom, med zavestjo in in podzavestjo, med življenjem in smrtjo.

Prav bi bilo, če bi nekdo zapisal pod to neponovljivo igralsko izpoved besedo, ki še ni bila nikoli zapisana ob gledališko stvarilnost Janeza Cesarja — besedo o odrski poeziji.

Človeška vsebina te poezije se odraža v psihičnem kompleksu, ki se v raznoterih oblikah javlja v vseh predelih javnega in zasebnega življenja po vsem današnjem svetu. Mnogi ljudje imenujejo ta kompleks po pravi paniko, paniko življenjskih poražencev. V igralski upodobitvi tega kompleksa se uvršča Janez Cesar med velike izpovedovalce današnjega sveta, saj raste njegova upodobitev malega človeka v »Smrti trgovskega potnika« daleč čez faktografsko ponazoritev tegobnega življenja, ki ga mora živeti življenjski poraženec Willy Loman. To je izpoved o življenju marsikaterega človeka sredi kaosa današnje družbene stvarnosti: izpoved o paniki malega človeka, ki je zašel med družbeno kolesje, mar-

ljiv in dobrodušen, prijazen in neodločen, zaupen in priljuden, ves zaverovan v nekaj, kar nikoli ni bil in nikoli ne bo: vesel in podjeten, uspešen in srečen, občudovan in bogat. Tako je vse svoje življenje v brezupni obrambi pred spoznanjem o svojem porazu, dokler v tem svojem porazu naposled ne prizna, da je životalil vse svoje dni in noči v varljivih utvarah med življenjem in smrtjo, med pezo igrane preteklosti in igrane sedanjosti brez pravega upanja v kakršno koli svetlo prihodnost.

Z eno samo besedo:

Velike umetnine so vselej takšne, da ne odražajo samo bistvenih potez samega umetnika, pač pa izpovedujejo vselej tudi v znatni meri življenjsko bolečino umetnikovega časa — takšna enkratna in dragocena, pristna in neponovljiva umetnina je Cesarjeva upodobitev trgovskega potnika.

9

Življenje je dokazalo, da sta temeljna elementa Cesarjeve igralske stvarilnosti družbena tipizacija in tragikomična individualizacija upodobljenega značaja.

Iz tega oblikovalnega središča Cesarjeve gledališke stvarilnosti vodijo raznotera pota v vse predele komedijske in dramske umetnosti:

Ena pot pelje od satiričnih podob šentflorjanskega župana in Gogoljevega poglavarja mimo Nušičevih koruptnih čaršijancev in anglosaških gangsterjev Pachardove in Sartorijeve zvrsti do jare gospode slovenskega liberalizma in klerikalizma, do Cankarjevih župnikov, do dr. Grozda, do Kantorja. Nekje na koncu tega družbenega pekla karierizma, hinavščine in svetohlinstva, razrednega nasilja in zamotane človeške problematike, se ziblje pijana, strahopetna, pobožnjakarska senca pohotnega starca Karamozova.

Po drugi poti se potikajo ljudje zdrave pameti, včasih nekoliko osamljene zdrave pameti: zajetni podeželski dedci iz bajtarskega in gruntarskega sveta, hudomušni ljudje, rojeni v delavnici folklornega znanja, življenjske izkušnje, ljubeznive domačnosti: Golarjev Janez in Levstikov Juntez in Linhartov Jaka in dolga, dolga vrsta njihovih hrupnih sorodnikov. Na koncu te srednje poti postava njihov romanski žlahtnik, hrupno plahi zagovornik zdrave pameti, Molierov omejeni meščan Hrizal.

Sprva je peljal mimo in skozi vsa ta pota glumaški kolovoz grobe, pretežno situacijske komike: po nji so se potikali Švejk in Buča in vaški originali Krjavljevih tovarišev, vendar so se vsi ti potepuški improvizatorji kmalu srečavali s starimi komedijskimi sorodniki iz sorodstva stalnih odrskih figur, kakršni sta Tebaldo in hlapec botra Andraža, pa tudi sloviti ženin Jajčnica iz ruske dežele, dokler se niso tej mnogoličnosti pridružili vetrnjaki Shakespearovega sveta z grobarjem in vitežom Tobijo. Na skrajnem koncu se krohoče modri in mogočni simbol vesoljne življenjske radosti — Falstaff. Ta še čaka.

Ni ga pravega sveta, ki bi ne premogel tudi tišine: tišina vlada tudi ponekod v obširnem in hrupnem svetu Janeza Cesarja. Tesnobna je ta tišina, polna grozljivega lirizma in smrtnih slutenj, polna neizpolnjenega hrepenenja in sivih neizpovedanih tegob — tišina strička Vanje, tišina starega Berdena, tišina življenjskega poraženca Willyja Lomana. Takšno je življenje! Vsi, ki žive sredi glupega hrupa današnjega sveta, si domišljajo, da najdejo v tišini varno zavetje. Nemara vedo samo pravi umetniki, da zavetja ni nikjer in da je tišina vselej najbolj zgovorna. To ve tudi umetnik in ljudski igralec Janez Cesar: pri vsej svoji neizčrpnosti zalogi naivne skromnosti, človeške toplote in sramežljive dobrosrčnosti.

Dragi Lovaši Cesar,

Je danes, po petinsvajsetih letih,
visti Putjato, kakor toke pri okužni
mlačici, nekem zmedeneje krovuške
po zbotnih pravi in pristiskuje, kaj
se mu bo iz njih oglebilo. In oglebilo se je
„Lajsem, tukajsem, samo potopu, prosim
lye, ali se ali dobro preobra unis.“ Ta
odgovor je bil nekoliko moten, a ni bil
pleh. In potem odzivi Putjate proti meni:
„Kaj, Lajsem, Cesar bo, on ima tukaj“
in pokesal oči na pravi - „in tukaj“, - in
pokesal oči na čelo. In takrat o nam
saj ni kerolišinke in si bil Cesar, kaj

Knuba eden prst na našem odru, in
si vedel vse na oči in smeh na ustnice.
To, ker se je takrat opasilo Putjati izgovor
Trojst reber, je bil igralški der. Lepo si
ja rasnil, voden mišec ovzaje učitelj;
iskreno Ti čestitam in Ti želimo še mnogo
čilega dele in ~~dobrih~~ uspehov, in kje vseh
zdravstvih in srečovoljnih let. Prav ti želim,
ako bi želel Ti meni saj je toliko, da
bi Ti mogel postreči s slovenskim
Falsstaffom

Tvoj

Horjuzar

Lj: 18/1 447

SEZNAM VLOG, KI JIH JE IGRAL JANEZ CESAR KOT AMATER OD LETA 1914 DO 1921

NARODNA čitalnica v Novem mestu:

Št. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	Št. vloge
1.	Jurčič-Česnik	Tihotapec	Stari Štibernik	1
2.	J. M.	Oproščeni jetnik	Gabrovič	2
3.	Podbevšek	Na brdu Kalimegdan	Komita	3
4.	Meško	Mati	Zupnik	4
5.	Murnik	Napoleonov samovar	Drenovec	5
6.	Gangl	Sin	Stari Slemenec	6
7.	Brandon	Charleyeva teta	Spittique	7

Zaposlen v 7 delih (7 vlog), odigral 16 predstav.

Gledališko društvo na Jesenicah:

8.	Špicar	Damjanka	Perescany	8
9.	Špicar	Dolorosa	Gorazd	9
10.	Špicar	Patrioti	Frluga	10
11.	Tucic	Golgota	Ljubimec	11
12.	Görner	Maks v škripcih	Petrovec in režija	12
13.	Laufs	Vražja misel	Lubin	13
14.	Cankar	Kralj na Betajnovi	Kantor	14
15.	Meško	Pri Hrastovih	Hrast in režija	16
16.	Funtek	Tekma	Lesovin in režija	16
17.	Halbe	Mladost	Hoppe in režija	17

Zaposlen v 10 delih (4 režije, 10 novih vlog), odigral 36 predstav.

Šentjakobski oder v Ljubljani:

pon. Cankar	Kralj na Betajnovi	Koprivec	18
18. Balucki	Težke ribe	Tjaputkijevič	19
pon. Murnik	Napoleonov samovar	Drenovec	
19. Milčinski	Brat Sokol	Koruza	20
20. Schönthan-Kadelburg	Gospod senator	Senator	21
pon. Meško	Pri Hrastovih	Hrast in režija	
21. Rovetta	Nepošteni	Moretti in režija	22
22. Tucic	Trhli dom	Dobrunov	23
23. Sjevernij	Spavaj, moja deklica	Kostrinski	24
24. Jurčič-Govekar	Deseti brat	Vencelj in režija	25
pon. Halbe	Mladost	režija	
pon. Brandon	Charleyeva teta	režija	

Zaposlen v 12 delih (3 nove rež., 8 novih vlog), odigral 33 predstav.

Kot amater zaposlen v 24 delih (7 režij, 25 vlog), odigral skupno 85 predstav.

SEZNAM VLOG, KI JIH JE IGRAL JANEZ CESAR V LJUBLJANSKI DRAMI

Sezona 1921-22

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
1.	Cankar	Pohujšanje v dolini šentflorjanski	Debeli človek	1
2.	Gogolj	Revizor	Drugi gost	2
3.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Sodnik Ljapkin- Tjapkin	3
4.	Galsworthy	Borba	Matjažev vojak	4
5.	Shakespeare	Hamlet	Bog oče	5
6.	Andrejev	Prekrasne Sabinke	Strojnič Jago	6
7.	Mrštik	Mariša	Sluga Rajnold	7
			Eden Rimljanov	8
			Kmet	9
			Rekrut	10
8.	Schiller	Marija Stuart	Hlapec	11
9.	Molière	Namišljeni bolnik	Častnik	12
10.	Tucič	Golgota	Sluga	13
11.	Tavčar-Borštnik	Otok in Struga	Eden patrov	14
			Sluga	15
12.	Sardou	Madame Sans-Gêne	Vitez Trd mlajši	16
			Vabontrain	17
			Rustan	18
13.	Molnar	Liliom	Drugi stražnik	19
14.	Nušić	Knez Semberijski	Starec	20

Zaposlen v 14 delih (20 vlog), odigral 110 predstav.

Sezona 1922-23

15.	Cankar	Hlapci	Krčmar	21
			Kmečki fant	22
16.	Čapek	R. U. R.	Radius, robot	23
17.	Cankar	Romantične duše	Agitator	24
18.	Tolstoj	Živi mrtvec	Častnik	25
19.	Suhovo-Kobilin	Svatba Krečinskega	Nelkin	26
20.	Görner	Krojaček-junaček	Kapitan Goliat	27
21.	Dostojevski	Idiot	Ferdiščenko	28
22.	Cankar	Kralj na Betajnovi	Tretji kmet	29
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Matjažev vojak	
			Bog oče	
23.	Maeterlinck	Čudež sv. Antona	Jože	30
24.	Shaw	Črna dama iz sonetov	Dvorni gardist	31
25.	Büchner	Vojček	Tambur	32
pon.	Sardou	Madame Sans-Gêne	Vabontrain	
			Rustan	
26.	Medved	Za pravdo in srce	Štefan Gregorjanec	33
			Kmet Skominc	34
27.	Shakespeare	Othello	Graziano	35

Št. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	Št. vloga
pon.	Tavčar	Otok in Struga	Vitez Trd mlajši	
28.	Ogrizović	Hasanaginica	Starešina svatov	36
29.	Čehov	Češnjev vrt	Lopahin	37
pon.	Gogolj	Revizor	Svistunov	38
30.	Shakespeare	Kar hočete	Valentin	39
pon.	Shakespeare	Hamlet	Rajnold	
			Drugi grobar	40

Zaposlen v 21 delih (20 novih vlog), odigral 186 predstav.

Sezona 1923-24

pon.	Medved	Za pravdo in srce	Št. Gregorijanec	
			Kmet Skominc	
pon.	Shakespeare	Hamlet	Rajnold	
			Drugi grobar	
pon.	Shakespeare	Kar hočete	Valentin	
31.	Pregelj	Azazel	Tretji molivec	41
			Natanael	42
32.	Hebbel	Judit	Stotnik	43
33.	Vojnović	Smrt majke Jugovičev	Drugi Turek	44
34.	Nestroy	Danes bomo tiči	Polica	45
pon.	Görner	Krojaček-junaček	Kapitan Goljat	
35.	Milčinski	Mogočni prstan	Carski sel	46
pon.	Suhovo-Kobilin	Svatba Krečinskega	Nelkin	
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Matjažev vojščak	
			Bog oče	
36.	Galsworthy	Golobček	Stražnik	47
pon.	Shakespeare	Othello	Graziano	
37.	Shakespeare	Beneški trgovec	Salarino	48
38.	Molière	Smešne precioze	Gorgibus	49
pon.	Molnar	Liliom	Drugi stražnik	
39.	Parzynski	Ašantka	Veleposestnik	50
40.	Shaw	Cezar in Kleopatra	Belzanor	51
41.	Knoblauch	Faun	Mauris Morris	52
42.	Tolstoj	Ana Karenina	Knez Stiva	53
			Kapitončič	54
43.	Jalen	Dom	Senosek Janez	55
44.	Lenormand	Izgubljene duše	Zamorec	56
45.	Molnar	Vrag	Alf. Matko	57
46.	Ogrinec	V Ljubljano jo dajmo	Gašper Srebrin	
47.	Bernstein	Tat	Raimond Lagardes	59

Zaposlen v 25 delih (15 novih vlog), odigral 188 predstav.

Sezona 1924-25

48.	Rostand	Cyrano de Bergerac	Montfleury	60
			Drugi kadet	61
49.	Tolstoj	Moč teme	Mitrič	62
50.	Glass-Klein	Firma P. B.	Svetnik Dobravec	63
pon.	Ogrizović	Hasanaginica	Starešina svatov	

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
51.	Pirandello	Šest oseb išče avtorja	Igralec	64
52.	Meško	Pri Hrastovih	Strelec	65
pon.	Shakespeare	Hamlet	Rajnold	
			Drugi grobar	
53.	Nušić	Sumljiva oseba	Milisav	66
54.	Župančič	Veronika Deseniška	Statist	67
pon.	Milčinski	Mogočni prstan	Carski sel	
pon.	Nestroy	Danes bomo tiči	Stražnik	
55.	Veber-Gorsse	Paglavka	Vergnon	68
pon.	Lenormand	Izgubljene duše	Zamorec	
56.	Dostojevski	Stričkov sen	Afan. Matvejič	69
57.	Lah	Pepeluh	Drugi hlapec	70
58.	Golar	Vdova Rošlinka	Janez	71
59.	Andrejev	Misel	Fjodorovič	72
pon.	Shakespeare	Othello	Graziano	
pon.	Tucić	Golgota	Pater	73
60.	Aristofanes	Lizistrata	Sel	74
61.	Nušić	Narodni poslanec	Mesar Jovica	75
pon.	Cankar	Pohujšanje v dolini šentflorjanski	Župan	76
62.	Nicodemi	Scampolo	Ing. Bernini	77
63.	Halbe	Mladost	Župnik Hoppe	78

Zaposlen v 24 delih (19 novih vlog), odigral 217 predstav.

Sezona 1925-26

64.	Manners	Pegica mojega srca	Advokat Haukes	79
65.	Langer	Periferija	Barbora	80
66.	Shakespeare	Zimska pravljica	Prvi plemič	81
			Mornar	82
67.	Cankar	Za narodov blagor	Dr. Grozd	83
pon.	Župančič	Veronika Deseniška	Statist	
68.	Milčinski	Krpan mlajši	Martinče Krpan	84
pon.	Golar	Vdova Rošlinka	Janez	
69.	Golar	Zapeljivka	Krčmar Tilen	85
70.	Andrejev	Profesor Storicin	Prof. Savič	86
71.	Shaw	Obrt gospe Warrenove	Pastor Gardner	87
72.	Finžgar	Naša kri	Miklavž Borštnik	88
73.	O'Neill	Ana Christie	Chris Christoferson	89
74.	Jurčič-Golia	Deseti brat	Krjavelj	90
pon.	Shakespeare	Kar hočete	Antonio	91
pon.	Shakespeare	Hamlet	Rajnold	
			Drugi grobar	
pon.	Nicodemi	Scampolo	Ing. Bernini	
pon.	Dostojevski	Idiot	Ferdiščenko	
pon.	Galsworthy	Borba	Jago	
75.	Cankar	Jakob Ruda	Dobnik	92

Zaposlen v 19 delih (14 novih vlog), odigral 157 predstav.

Sezona 1926-27

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	št. vloge
pon.	Cankar	Za narodov blagor	Dr. Grozd	
pon.	Župančič	Veronika Deseniška	Statist	
76.	Shakespeare	Macbeth	Starec	93
			Siward	94
pon.	Cankar	Hlapci	Župnik	95
77.	Romains	Dr. Knock	Bobnar	96
78.	Hilbert	Drugi breg	Vaclav Hron	97
79.	Anzengruber	Slaba vest	Nagode	98
pon.	Shakespeare	Hamlet	Rajnold	
			Drugi grobar	
80.	Golia	Triglavska bajka	Špik	99
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Matjažev vojščak	
			Bog oče	
81.	Goldoni	Pri lepi krčmarici	Rippafatta	100
82.	Balzac	Gobsek	Zdravnik	101
83.	Begović	Božji človek	Kapitan Nikola	102
pon.	Nestroy	Danes bomo tiči	Stražnik	
84.	Nestroy	Lumpacij Vagabund	Lim	103
pon.	Büchner	Vojček	Tambur	
85.	Shakespeare	Mnogo hrupa za nič	Borachio	104

Zaposlen v 17 delih (12 novih vlog), odigral 124 predstav.

Sezona 1927-28

86.	Bernauer	Vrt Eden	Herbert Wernecke	105
pon.	Shakespeare	Mnogo hrupa za nič	Borachio	
87.	Shakespeare	Ukročena trmoglavka	Baptista Minola	106
88.	Wilde	Idealni soprog	Statist	107
89.	Cankar-Skrbinšek	Hlapec Jernej in njegova pravica	Župnik	108
90.	Kulundžić	Polnoč	Marko	109
pon.	Shakespeare	Hamlet	Rajnold	
			Drugi grobar	
91.	Leskovec	Dva bregova	Policaј	110
92.	Euripides	Medea	Kreon	111
pon.	Rostand	Cyrano de Bergerac	Drugi kadet	
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Matjažev vojščak	
			Bog oče	
93.	Calderon	Sodnik Zalamejski	Pedro Crespo	112
94.	Ibsen	Divja rasa	Werle senior	113
pon.	Nestroy	Danes bomo tiči	Policaј	
95.	Coward	Nedeljski oddih	Sadni Tyrell	114
pon.	Halbe	Mladost	Župnik Hoppe	
96.	Tominec	INRI	Ana	115
97.	Cerkvenik	Roka pravice	Ogrin	116
98.	Novačan	Herman Celjski	Pater Melhijor	117
99.	Jerome	Fany, tete in strici	Martin Benett	118
100.	Hašek	Dobri vojak Švejk	Švejk	119

Zaposlen v 21 delih (15 novih vlog), odigral 144 predstav.

Sezona 1928-29

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
pon. Hašek		Dobri vojak Švejk	Švejk	
pon. Jerome		Fany, tete in strici	Martin Benett	
pon. Novačan		Herman Celjski	Pater Melhijor	
101. Shakespeare		Romeo in Julija	Benvolio	120
pon. Cankar		Pohujšanje v dolini šentflorjanski	Cerkovnik	121
102. Klabund		Krog s kredo	Tong	122
103. Jäger-Schmidt		Kukuli	Bellot	123
104. Pitray		Modri osliček Miško	Bertoncelj	124
			Traypinski	125
pon. Tolstoj		Živi mrtvec	Častnik	
pon. Golia		Triglavska bajka	Špik	
105. Cankar		Lepa Vida	Zdravnik	126
pon. Shakespeare		Ukročena trmoglavka	Baptista Minola	
106. Golia		Betlehemska legenda	Gašper	127
pon. Golia		Petrčkove poslednje sanje	Matjažev vojak	
pon. Görner		Krojaček-junaček	Kralj Slobodan	128
107. Jonson		Volpone	Leone	129
108. Nestroy		Utopljenca	Buča	130
pon. Nestroy		Danes bomo tiči	Stražnik	
pon. Rostand		Cyrano de Bergerac	Montfleury	
			Drugi kadet	
pon. Golar		Vdova Rošlinka	Janez	
109. Büchner		Dantonova smrt	Fouqué - Tisnwille	131
			Rabelj	132
pon. Tominec-Gregorin		INRI	Ana	
110. Nancey-Armand		Theodor et Comp.	Chenerol	133
pon. Manners		Pegica mojega srca	Advokat Haukes	
111. Ould		Piskač se smeje	Clive	134

Zaposlen v 25 delih (15 novhi vlog), odigral 188 predstav.

Sezona 1929-30

pon. Nestroy	Utopljenca	Buča	
pon. Hašek	Dobri vojak Švejk	Švejk	
pon. Klabund	Krog s kredo	Tong	
112. Goethe	Faust	Siebel	135
113. Pagnol	Velika abeceda	Topaz	136
114. Strindberg	Nevesta s krono	Matsov ded	137
115. Vautel	Naš gospod župnik	Župnik	138
116. Burggraf	Janezek-Nosanček	Copolop	139
pon. Golia	Petrčkove poslednje sanje	Grča	140
117. Dickens	Cvrček za pečjo	John	141
118. Nestroy	Za ljubezen so zdravila	Florijan Špeh	142
119. Lipah	Glavni dobitek	Prof. Brvar	143
120. Shakespeare	Vihar	Stefano	144

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
121.	Dimitrijević	Ljubimec svoje žene	Mančić	145
pon.	Tominec	INRI	Ana	
122.	Begović	Pustolovec pred vrati	Gospod s pisanim te- lovnikom	146
123.	Maugham	Sveti plamen	Major Liconda	147

Zaposlen v 17 delih (13 novih vlog), odigral 147 predstav.

Sezona 1930-31

124.	Andrejev	Mladoletje	Onufrij	148
pon.	Vautel	Naš gospod župnik	Župnik	
125.	Schiller	Razbojniki	Schweitzer	149
126.	Nušić	Gospa ministrica	Ujec Vaso	150
pon.	Maugham	Sveti plamen	Liconda	
pon.	Burggraf	Janezek-Nosanček	Copolop	
127.	Tolstoj	Ljubina srečka	Šašnjev	151
pon.	Nestroy	Utopljenca	Buča	
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Grča	
128.	Golia	Princeska in pastirček	Poveljnik veteranov	152
129.	Ferner-Neal	Trije vaški svetniki	Župan Porenta	153
130.	Finžgar	Divji lovec	Janez	154
131.	Kadelburg- Schönthan	Pri belem konjičku	Bucek	155
132.	Hoffmansthal	Slehernik	Družnik	156
133.	Schnitzler	Zeleni kakaduj	Prosper	157
134.	Tolstoj	On je vsega kriv	Mihajlka	158
135.	Frank	Vzrok	Predsednik sodišča	159

Zaposlen v 17 delih (12 novih vlog), odigral 145 predstav.

Sezona 1931-32

pon.	Hoffmansthal	Slehernik	Družnik	
136.	Grum	Dogodek v mestu Gogi	Kaps	160
137.	Nestroy	Pritličje in prvo nad- stropje	Štefan	161
pon.	Cankar	Kralj na Betajnovi	Župnik	162
138.	Levstik	Juntez	Juntez	163
139.	Golar	Dve nevesti	Močeradnikov Miha	164
pon.	Golia	Princeska in pastirček	Poveljnik veteranov	
pon.	Kadelburg- Schönthan	Pri belem konjičku	Bucek	
pon.	Ferner-Neal	Trije vaški svetniki	Porenta	
140.	Raimund	Zapravljivec	Glavar Umnik	165
pon.	Dickens	Cvrček za pečjo	John	
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Grča	
141.	Golia	Jurček	Meh	166
pon.	Frank	Vzrok	Predsednik sodišča	
142.	Shaw	Zdravnik na razpotju	Dr. Ralph Benington	167
143.	Milošević	Jubilej	Danilo Vukelić	168

Št. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	Št. vloge
pon. Shakespeare		Kar hočete	Vitez Tobija Rig	169
144. Sophokles		Oidipus	Starešina zbora	170
145. Pagnol		Marij	Panisse	171

Zaposlen v 19 delih (12 novih vlog), odigral 125 predstav.

Sezona 1932-33

pon. Hoffmansthal	Slehernik	Družnik	
146. Kreft	Celjski grofje	Gvardijan	172
147. Conners	Roksi	Bill Harrington	173
148. Dostojevski	Zločin in kazni	Marmeladov	174
pon. Pagnol	Marij	Panisse	
149. Zuckmayer	Veseli vinograd	Majer	175
150. Golja	Srce igračk	Knez	176
151. Merežkovskij	Carjevič Aleksej	Kikin	177
pon. Shakespeare	Kar hočete	Tobija Rig	
152. Vombergar	Voda	Župan Rebernik	178
pon. Golja	Jurček	Meh	
pon. Nestroy	Utopljenca	Buča	
153. Katajev	Milijon težav	Parasjuk ded	179
154. Berkeley	Dopust na Francoskem	Korporal Sixe	180
155. Wüchner	Pastir Peter in kralj	Gašper	181
	Briljantin		
pon. Nušić	Gospa ministrica	Ujec Vaso	
pon. Klabund	Krog s kredo	Tong	
pon. Shakespeare	Hamlet	Prvi grobar	182
pon. Tominec	INRI	Ana	
156. Langer	Izpreobrnjenje Ferdiša		
	Pištores	Ferdiš Pištora	183

Zaposlen v 20 delih (12 novih vlog), odigral 159 predstav.

Sezona 1933-34

pon. Cankar	Pohujšanje v dolini	Župan	
	šentflorjanski		
157. Shaw	Sveta Ivana	John Stogunberški	184
158. Werner	Pravica na greh	Rudolfov oče	185
pon. Shakespeare	Hamlet	Prvi grobar	
159. Ferner-Neal	Turške kumare	Vilko Vrbek	186
160. Forster	Robinzon ne sme umreti	Tom Defoe	187
pon. Wüchner	Pastir Peter in kralj	Gašper	
	Briljantin		
161. Golja	Kulturna prireditelj v Črni mlaki	Narobe	188
pon. Golja	Petrčkove poslednje sanje	Grča	
pon. Dickens	Cvrček za pečjo	John	
162. Horst	Raj potepuhov	Direktor Krtača	189
163. Nušić	Beograd nekdanj in sedaj	Stanojld	190

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
pon. Tominec		INRI	Ana	
164. Dostojevski		Bratje Karamazovi	Fjodor Pavlovič	191
pon. Kreft		Celjski grofje	Gvardijan	
165. Ortner		Mojster Anton Hitt	Solski ravnatelj	192
pon. Hoffmansthal		Slehernik	Družnik	
166. Galsworthy		Družba	Gilman	193
167. Kostov		Goljemanov	Goljemanov	194

Zaposlen v 19 delih (11 novih vlog), odigral 130 predstav.

Sezona 1934-35

pon. Hoffmansthal	Slehernik	Družnik	
168. Rostand	Orlič	Flambeau	195
169. Achard	Migo	Macreuse	196
pon. Cankar	Hlapci	Kalander	197
pon. Dostojevski	Bratje Karamazovi	Fjodor Pavlovič Karamazov	
170. Nušić	Zalujoči ostali	Agaton Arsić	198
171. Linhart	Matiček se ženi	Zmešnjava	199
pon. Golia	Petrčkove poslednje sanje	Grča	
pon. Golia	Jurček	Meh	
pon. Dickens	Cvrček za pečjo	John	
pon. Golia	Kulturna prireditev v Črni mlaki	Narobe	
172 Frank	Vihar v kozarcu vode	Dr. Thoss	200
173. Goldoni	Sluga dveh gospodov	Tebaldo	201
pon. Shakespeare	Beneški trgovec	Kraljevič Maroški	202
174. Kreft	Malomeščani	Matija Medved	203
175. Gregorin	V času obiskanja	Jožef Kajfa	204
176. Vombergar	Zlato tele	Jurij Jeras	205

Zaposlen v 17 delih (11 novih vlog), odigral 121 predstav.

Sezona 1935-36

177. Puškin	Kameniti gost	Leporello	206
178. Kranjc	Direktor Campa	Prof. Koruza	207
pon. Frank	Vihar v kozarcu vode	Dr. Thoss	
179. Dregely	Frak	Pl. Rainer	208
180. Shaw	Kako zabogatiš	Sartorius	209
181. Rossegger	Vesela božja pot	Župnik	210
pon. Ferner-Neal	Trije vaški svetniki	Porenta	211
182. Galsworthy	Družinski oče	John Builder	212
pon. Kostov	Goljemanov	Goljemanov	
183. Nušić	Pot okoli sveta	Jovanče Micić	213
pon. Gregorin	V času obiskanja	J. Kajfa	
184. Ostrovski	Gozd	Genadij-Nesreča	214

Zaposlen v 12 delih (9 novih vlog), odigral 98 predstav.

Sezona 1936-37

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
pon.	Cankar	Za narodov blagor	Dr. Grozd	
185.	Shakespeare	Kralj Lear	Vojvoda Cornwallski	215
186.	Labiche	Florentinski slamnik	Fadinard	216
pon.	Rossegger	Vesela božja pot	Župnik	
187.	Zerkaulen	Korajža velja!	Župan Vrbin	217
188.	Gregorin	Kralj z neba	Ana	218
189.	Langer	Konjeniška patrولا	Valenta	219
190.	Kaufmann-Ferber	Simfonija 1937	Dan Packard	220
191.	Nušić	Dr.	Života Cvijović	221
192.	Fraser	Zadnji signal	Louis Stejin	222
193.	Andersen-Stallings	Rivala	Sergeant Ferguson	223
pon.	Merežkovskij	Peter in Aleksej	Kikin	
pon.	Rostand	Cyrano de Bergerac	Le Bret	224

Zaposlen v 13 delih (10 novih vlog), odigral 98 predstav.

Sezona 1937-38

194.	Shakespeare	Julij Cezar	Pupilij	225
195.	Pahor	Viničarji	Marko Lah	226
196.	Suhovo-Kablin	Tarelkinova smrt	Razpljujev	227
pon.	Nušić	Dr.	Života Cvijović	
pon.	Golia	Princeska in pastirček	Poveljnik veteranov	
197.	Čapek	Bela bolezen	Dr. Sigelius	228
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Grča	
pon.	Župančič	Veronika Deseniška	Stari Deseničan	229
198.	Streicher	Zadrega nad zadrego	Dominik Piškur	230
199.	Nušić	Pokojnik	Spasoje Blagojević	231
200.	Gogolj	Ženitev	Jajčnica	232

Zaposlen v 11 delih (8 novih vlog), odigral 88 predstav.

Sezona 1938-39

201.	Tolstoj	Car Fjodor	Ivan Šujski	233
202.	Finžgar	Veriga	Marko	234
pon.	Gogolj	Ženitev	Jajčnica	
203.	Benedetti	Trideset sekund ljubezni	Cesare Siriani	235
204.	Strindberg	Labodka	Vojvoda	236
205.	Golia	Dobrudža 1916	Dobronravov	237
pon.	Gregorin	Kralj z neba	Ana	
pon.	Nušić	Pokojnik	Spasoje Blagojević	
pon.	Cankar	Hlapci	Kalander	
pon.	Župančič	Veronika Deseniška	Deseničan	
pon.	Tolstoj	Živi mrtvec	Mašin oče, cigan	238
pon.	Nestroy	Utopljenca	Buča	
pon.	Shakespeare	Othello	Montano	239
206.	Bekeffy	Neopravičena ura	Prof. Wagner	240

Zaposlen v 14 delih (8 novih vlog), odigral 90 predstav.

Sezona 1942-43

Št. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	Št. vloge
pon.	Golar	Vdova Rošlinka	Rožmanov Janez	
pon.	Eftimiu	Človek, ki je vdih smrt	Aleks. Filimon	
225.	Meano	Večno mlada Saloma	Aristobulo	262
pon.	Jurčič-Golia	Deseti brat	Krjavelj	
pon.	Shakespeare	Hamlet	Polonij	
pon.	Golia	Princeska in pastirček	Poveljnik veteranov	
226.	Golar	Ples v Trnovem	Lojze Češnovar st.	263
227.	Prener	Veliki mož	Praznik	264
pon.	Ogrinec	V Ljubljano jo dajmo!	Gašper Srebrin	
pon.	Gregorin	V času obiskanja	Ana	
pon.	Strindberg	Nevesta s krono	Matsov ded	

Zaposlen v 11 delih (3 nove vloge), odigral 113 predstav.

Sezona 1943-44

pon.	Jurčič-Golia	Deseti brat	Krjavelj	
pon.	Ogrinec	V Ljubljano jo dajmo!	Gašper Srebrin	
pon.	Prener	Veliki mož	Praznik	
pon.	Strindberg	Nevesta s krono	Matsov ded	
228.	Tavčar-Sest	Cvetje v jeseni	Boštjan Presečnik	265
229.	Goldoni	Kavarnica	Don Marzio	266
pon.	Dickens	Cvrček za pečjo	John	
230.	Leskovec	Vera in nevera	Lavdon	267
pon.	Anzengruber	Slaba vest	Nagode	
231.	Kleist	Razbiti vrč	Sodnik Adam	268
pon.	Cankar	Lepa Vida	Zdravnik	
pon.	Pregelj	Azazel	Prvi molivec	
pon.	Schiller	Marija Stuart	Am. Paulet	269

Zaposlen v 13 delih (5 novih vlog), odigral 115 predstav.

Sezona 1944-45

pon.	Cankar	Jakob Ruda	Dobnik	
pon.	Schiller	Marija Stuart	Am. Paulet	
232.	Svoboda	Poslednji mož	Petelin	270
233.	Lagerlöf	Gösta Berling	Kristijan Bergh	271
234.	Majcen	Matere	Lebar	272
235.	Pugelj	Pri šefu	Kociper	273
236.	Zupan	Tri zaostale ure	Gorjanc	274

Zaposlen v 7 delih (5 novih vlog), odigral 45 predstav.

Sezona 1945-46

pon.	Cankar	Za narodov blagor	Dr. Grozd	
pon.	Zupan	Tri zaostale ure	Gorjanc	
pon.	Pugelj	Pri šefu	Kociper	
273.	Kornejčuk	Misijski Mr. Perkinsa v deželo boljševikov	Mr. Perkins	275
pon.	Nuščić	Pokojsnik	Spasoje Blagojević	

Sezona 1939-40

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	Št. vloge
pon.	Bekeffy	Neopravičena ura	Prof. Wagner	
207.	Cehov	Striček Vanja	Vanja Vojnicki	241
208.	Shaw	Hudičev učenec	General Burgoin	242
pon.	Golia	Princeska in pastirček	Poveljnik veteranov	
209.	Courteline	Boubouroche	Boubouroche	243
210.	Courteline	Priljudni komisar	Komisar	244
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Grča	
211.	Linhart	Županova Micka	Župan Jaka	245
212.	Kozak	Profesor Klepec	Detektiv Žulaj	246
213.	Langer	Številka 72	Sodnik	247
pon.	Nestroy	Utopljenca	Buča	
214.	Romains	Strahopetec	Priulov	248
pon.	Gogolj	Revizor	Poglavar	249

Zaposlen v 13 delih (9 novih vlog), odigral 61 predstav.

Sezona 1940-41

pon.	Cankar	Pohujšanje v dolini šentflorjanski	Župan	
215.	Finžgar	Razvalina življenja	Urh Kante	250
216.	Pavlin	Tako je bilo	Sluga	251
pon.	Gogolj	Revizor	Poglavar	
217.	Milčinski	Cigani	Sodnik	252
pon.	Bekeffy	Neopravičena ura	Prof. Wagner	
pon.	Klabund	Krog s kredom	Tong	
pon.	Golia	Princeska in pastirček	Poveljnik veteranov	
218.	Kadelburg-Schönthan	Ugrabljene Sabinke	Strize	253
219.	Nušić	Protekcija	Ačim Kukić	254
pon.	Benedetti	Trideset sekund lju-bezni	Cesare Siriani	
220.	Detela	Učenjak	Marin	255

Zaposlen v 12 delih (6 novih vlog), odigral 100 predstav.

Sezona 1941-42

221.	Alessi	Katarina Medičejska	Baron di Retz	256
pon.	Shakespeare	Hamlet	Polonij	257
pon.	Leskovec	Dva bregova	Macafor	258
222.	Držić-Rupel	Boter Andraž	Hlapec Šimen	259
pon.	Golia	Princeska in pastirček	Poveljnik veteranov	
pon.	Golia	Petrčkove poslednje sanje	Grča	
223.	Jurčič-Govekar	Rokovnjači	Blaž Mozolj	260
pon.	Vombergar	Voda	Župan Rebernik	
224.	Eftimiu	Človek, ki je videl smrt	Aleks. Filimon	261
pon.	Golar	Vdova Rošlinka	Rožmanov Janez	

Zaposlen v 10 delih (6 novih vlog), odigral 95 predstav.

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
pon. Shakespeare		Zimska pravljica	Prvi dvorjan	276
238. Torkar		Velika preizkušnja	Poročnik Skaza	277
239. Simonov		In tako tudi bo	Prof. Voroncov	278

Zaposlen v 8 delih (4 nove vloge), odigral 79 predstav.

Sezona 1946-47

240. Kreft	Velika puntarija	Župnik Babič	279
241. Molière	Učene ženske	Hrizal	280
242. Vodopjanov-Laptev	Družinska sreča	Kuzma	281
pon. Cankar	Kralj na Betajnovi	Kantor	282
243. Žižek	Miklova Zala	Serajnik	283
244. Simonov	Rusko vprašanje	Williams	284

Zaposlen v 6 delih (6 novih vlog), odigral 104 predstave.

Sezona 1947-48

245. Levstik-Kreft	Tugomer	Geron	285
pon. Nušič	Gospa ministrica	Rista Todorović	286
pon. Simonov	Rusko vprašanje	Williams	
246. Molière	Tartuffe	Orgon	287
247. Kranjec	Pot do zločina	Stari Berden	288
pon. Žižek	Miklova Zala	Serajnik	
248. Bor	Vrnitev Blažonovih	Laznar	289
pon. Shakespeare	Hamlet	Prvi grobar	
249. Lavrenjev	Za srečo tistih, ki so na morju	Lišev	290
250. Sheridan	Šola za obrekovanje	Peter Teazle	291

Zaposlen v 10 delih (7 novih vlog), odigral 163 predstav.

Sezona 1948-49

251. Turgenjev	Mesec dni na vasi	Eolšincov	292
pon. Molière	Tartuffe	Orgon	
pon. Sheridan	Šola za obrekovanje	Peter Teazle	
pon. Levstik-Kreft	Tugomer	Geron	
252. Kreft	Kranjski komedijanti	Dr. Mrak - Jaka	293
pon. Cankar	Hlapci	Kalander	
253. Petrov	Otok miru	Polkovnik Goodman	293
pon. M. Kranjec	Pot do zločina	Stari Berden	
254. Gribojedov	Gorje pametnemu	Skalozub	294
pon. Shakespeare	Hamlet	Prvi grobar	
255. Molière	Šola za žene	Alain	295

Zaposlen v 11 delih (4 nove vloge), odigral 162 predstav.

Sezona 1949-50

pon. Cankar	Za narodov blagor	Dr. Grozd	
pon. Kreft	Kranjski komedijanti	Dr. Mrak - Jaka	
pon. Cankar	Hlapci	Kalander	
pon. Molière	Šola za žene	Alain	
256. Miller	Vsi moji sinovi	Joe Keller	296

St. dela	Ime avtorja	Naslov dela	Vloga	St. vloge
pon. Gribojedov		Gorje pametnemu	Skalozub	
257. Ostrovski		Goreče srce	Kuroslapov	297

Zaposlen v 7 delih (3 nove vloge), odigral 125 predstav.

Sezona 1950-51

pon. Kreft	Celjski grofje	Gvardijan	
pon. Cankar	Pohujšanje v dolini šentflorjanski	Župan	
258. Krleža	Vučjak	Crnkovič	298
pon. Cankar	Za narodov blagor	Dr. Grozd	

Zaposlen v 4 delih (1 nova vloga), odigral 100 predstav.

Sezona 1951-52

pon. Tolstoj	Moč teme	Mitrič	
pon. Kreft	Kranjski komedijanti	Dr. Mrak - Jaka	
pon. Cankar	Hlapci	Kalander	
259. Potrč	Krefli	Vrtnik	299
260. Shakespeare	Rihard III.	Prvi morilec	300
261. Anouilh	Povabilo v grad	Romainville	301
pon. Shaw B.	Sv. Ivana	La Hire	302

Zaposlen v 7 delih (4 nove vloge), odigral 111 predstav.

Sezona 1952-53

pon. Kreft	Celjski grofje	Gvardijan	
pon. Shaw	Sveta Ivana	La Hire	
pon. Anouilh	Povabilo v grad	Romainville	
262. Miller	Smrt trg. potnika	Willy Loman	303
263. Bor	Kolesa noči	Oskrbnik Jamnik	304

Zaposlen v 5 delih (2 novi vloge), odigral 48 predstav.

Sezona 1953-54

pon. Cankar	Hlapci	Kalander	
264. Salacrou	Tak kakor vsi	Paul Sivet	305
265. Torkar	Pravljica o smehu	Kroker	306
266. Huxley	Giocondin nasmeh	General Speance	307
267. Hecht - MacArthur	Prva stran	Stražnik Eichhorn	308
pon. Miller	Smrt trg. potnika	Willy Loman	
pon. Shakespeare	Romeo in Julija	Samson	309
268. Harris	Molčeča usta	Black Mc. Donald	310

Zaposlen v 8 delih (6 novih vlog), odigral 127 predstav.

Kot poklicni igralec zaposlen v 268 delih (310 vlog), odigral skupno 4088 predstav.

V štiridesetih letih umetniškega delovanja je bil Janez Cesar kot amater in poklicni igralec zaposlen v 288 delih (7 režij, 333 vlog) in je odigral skupno 4173 predstav.

MOLČEČA USTA

Harrisova drama »Molčeča usta«, ki je znana tudi pod naslovom »Johnny Belinda«, je realistično dramsko delo, v katerem pisec s preprostim psihološkim prijemom riše ljudi in okolje. Dejanje drame se godi v »pusti vasi na vetrovni pečini, od koder drži vijugasta cesta navzdol k luki, kjer pristajajo ribiči s svojimi barkami. Tu trebijo in solé polenovke, preden jih dajo sušit... Vsak farmar ima svoje svinje, ovce, gosi; le redki farmarji imajo tudi nekaj krav. Vsa družina dela na farmi, od stare matere, ki prede in tke, do otrok, ki opravljajo manjša dela na kmetiji in v gospodinjstvu.

Ko mine doba ribolova in je ozimina posejana, se ti škotsko-irski farmarji rahlo - francoskega kova lahko oddahnejo in vdajajo svojim zabavam... Pod vplivom avtomobilov in radijskih aparatov, ki si jih le redki farmarji lahko privoščijo, so se časi zdaj seveda nekoliko spremenili. A še pred nekaj leti so tamkajšnji podeželjani nosili obleke iz domače tkanine in majhni starinski mlini so mleli rž in ajdo za njih vsakdanji kruh. Danes kakor takrat so farmarji združeni v strogo versko občino, kjer je zahajanje v cerkev dolžnost in kjer utegneš biti za skrunitev praznika kaznovan z zaporom.«

Teh nekaj navedkov iz avtorjevega obširnega opisa kraja in okolja, kjer se drama godi, dovolj jasno priča, kako konservativne, ozke in moreče razmere vladajo v tej vasi na Otoku princa Edvarda, kamor je usoda zanesla mladega in simpatičnega zdravnika dr. Jacka Robertsa.

Dr. Roberts ima svoje nazore, ki so vsekakor liberalnejši od nazorov konservativnih vaščanov, katerim je dober zdravnik, toda vaše tercijalke kaj hitro opazijo, da ne hodi v cerkev, kar je že dovolj, da ga obsodijo. Ogenj zgražanja in obsodbe pa se vname, ko zanosi gluhonema hčerka mlinarja-vdovca Blacka McDonalda. Tercijalke takoj pokažejo s prstom na dr. Robertsa, ki je lovil ribe v bližini McDonaldovega mlina, zahajal v mlinarjevo hišo in bil zmeraj izredno prijazen z gluhonemo lepoticco. Učil jo je celo znamenj, s katerimi se gluhonemi sporazumljajo. Vse to je več kot preveč za človeka, ki ne hodi v cerkev. Kdo drugi bi bil mogel napraviti ubogi gluhonemi otroka kakor takšen brezbožen, svobodomiseln človek? Treba ga je spraviti iz vasi, da ne okuži še ostalih nedolžnih ovc. Zato ga začno bojkotirati. Njegov zaslužek naglo in občutno pada. Tedaj pa se zgodi dve nenavadni stvari: Belindinega očeta najdejo mrtvega pod neko skalo in pozneje Belinda ustrelí Lockyja. Hotel ji je vzeti otroka. Zato je izkoristil celo oblast in župnika, češ gluhonema ne more biti zanesljiva mati mlademu Johnnyju. Ker se Lockyjeva žena upira temu nečloveškemu ravnanju, ji v jezi Locky izda, da je on otrokov oče. Tako tem zdaj to še Stella, ker Belinda ni hotela nikomur povedati, kdo je oče njenega otroka. Dr. Roberts ne zapusti nesrečne gluhoneme, ki je zdaj že obdolžena umora. Toda Stella izpriča pred sodiščem, da je bil Locky oče Belindinega otroka. Tako pride vse na dan in gordijski voz se razplete. Pri tem pomaga v precejšnji meri tudi dobrodušni Dingwell. Lockyjev zločinski značaj je razkrit in Belinda je rešena.

Drama spada med tista dramska dela, ki so jim že v 18. stoletju dali ime »pièce larmoyante«. V literaturi in kritiki radi omalovažujemo takšno

dramatiko, ki jo je v svojo obrambo rado gojilo mlado meščanstvo v nasprotju s takrat vodilno dramatiko vladajoče gospode, v kateri so nastopali predvsem kralji in kraljice, katerih usodo je bilo treba objokovati in sočustvovati z njimi. Že nemški romantik Herder je zapisal, da je treba v gledališče uvesti nove ljudi, in to iz meščanskega sveta, ker je bilo že dovolj kraljevskih dram in tragedij, kajti tudi v meščanstvu je mogoče najti vredne junake za dramatiko. Tako je v duhu naprednih tokov svojega časa napisal tudi mladi Linhart z »Miss Jenny Love« svojo »ganljivo igro«, kakor bi po vsej pravici in smislu mogli prevesti francosko oznako »pièce larmoyante« v naš jezik. Ne da se tajiti, da je drama »Molčeča usta« napisana solidno, resno in v glavnem prepričljivo in da v iskanju sredstev, da bi gledalca pretresla in ganila, ne gre čez meje. To je celo njena odlika. Vsaka doba ustvari precej podobnih del, ki gredo potlej od odra do odra, saj so dobrodošla igralcem in gledalcem. V literaturi je takšnemu leposlovju ustvaril umetniško tradicijo in dober glas že Dickens in zato ni čuda, da tako radi nekatere njegove romane drammatizirajo in celo filmizirajo. Tudi v »Molčečih ustih« je nekaj dickensove atmosfere. Spomnimo se le njegovega »Cvrčka za pečjo«. Saj bi se dalo tu ali tam v Harrisovi drami odkriti to ali ono rebro, toda človeške topline ji ni mogoče odreči. Ravno ta plat je bila prvenstveno tista, ki je poleg v glavnem jasno risanih značajev in bridke, sočutje vzdružajoče usode gluhoneme Belinde pripomogla delu, da je preromalo tako rekoč doslej že ves svet — tako v gledališki kakor v filmski obliki. Zaključuje se s srečnim koncem, toda ta srečni konec drago plačuje. Tudi v tej zapuščeni in samotni vasici so še dobri ljudje in na te dobre ljudi je hotel opozoriti Elmer Harris, ko je napisal svojo ganljivo igro o gluhonemi deklīci. Ta svet in način, kako je prikazan, slovenskemu človeku ni tuj. Že v Cankarjevih drobnih povestih in črticah vladajo ponekod sorodna občutja, še bolj pa nas spominjajo na eno izmed najlepših povesti Miška Kranjca, na »Povest o dobrih ljudeh«.

SODOBNO AMERIŠKO GLEDALIŠČE

Pred nekaj leti je neka ugledna gledališka osebnost imenovala ameriško gledališko življenje »čarobni invalid«.

Za zdaj ne bi mogli reči, da je ameriško gledališče ravno čarobno niti da je »invalid«.

Na Broadwayu teče niz dramskih in glasbenih del, iz izbora 35 premier, ki so bile uprizorjene od lanskega septembra sem.

Nekaj novega je »izvenbroadwajsko gledališče«, ki je postalo sestavni del njujorskega gledališkega življenja.

Ceprav je šele polovica sezone za nami, smo videli nekaj zelo smelih del in veliko odlično odigranih vlog. Najboljše stvari, ki so na repertoar-

ju, so napisali Amerikanci, v njih obravnavajo ameriške ideje in slabosti. To priznavajo celo kritiki, ki kaj radi podcenjujejo domača dela in dajejo prednost tujim. Zrelost in visoka inteligenca odlikuje posebno štiri najresnejša dela: »Upor na ladji Kejn« (»The Caine Munity Court Martial«), ki je polna zelo efektnih dramatičnih scen; »Čajnica v mesečini« (»The Tea-house of the August Moon«), obravnava s humorjem in ostrim čutom za opazovanje odnose med ameriški vojniki in Japonci na otoku Okinava.

Po kvaliteti dela, režije in igre je največji uspeh sezone »Čaj in simpatija« (»Thea and Sumpathy«). To je zgodba inteligentne žene, ki kaže

veliko razumevanje za svojega ambicioznega moža, učitelja osnovne šole, in dijaka, ki je po krivici obdolžen, da je homoseksualec. »Na letovišču« (»In the Summer House«) iz področja psihoanalize je dramsko globoko delo, čeprav se mnogi ljubitelji gledališča pritožujejo, da je nenavadna tema o odnosu matere do hčere, precej mračna in da je eksperiment.

Na repertoarju so še tri ali štiri dobre nove komedije, ki presegajo »Zaupnega pisarja« (»The Confidential Clerk«) angleškega pisatelja T. S. Eliota. Običajno število razkošnih in manj razkošnih glasbenih del in operet kaže, da ta zvrst ameriškega gledališča ni nič izgubila na znanem blesku in pisanosti. Poleg teh dajejo še uspeła dela prejšnje sezone kakor: »Sedemletno hrepenenje« (»The Seven Year Itch«), »Čudovito mesto« (»Wonderful Town«), »Kralj in jaz« (»The King and I«) in »Piknik«.

Lahko trdimo, da tistih par ulic v centru Njujorka, ki jim pravimo Broadway in ki pomenijo Meko za ameriške igralce in pisatelje, nikakor ne pomeni vse Amerike v razvoju gledališča. Dvig proizvodnih stroškov v zadnjih desetih letih za 65 odst., medtem ko so se dvignile vstopnine za 30 odst., je pregnal gledališča, ki so eksperimentirala iz Broadwaya in celo iz mesta.

Nanovo osnovane majhne gledališke družine so se naselile na periferiji mesta v adaptiranih kinodvoranah, v bivših tovarniških skladiščih, v opuščenih nočnih klubih, celo v podzemlju neke cerkve. Med njimi so najdrznejše eksperimentirala gledališča »De Lis«, »Sodobno gledališče« (Current Stages) in »Gledališče v krogu« (Circle in the Square). Večina teh gledališč ima urejeno dvorano po principu amfiteatra.

Novo gledališče »Feniks«, ki je kakih štirideset ulic od središča Broadwaya, obeta zelo mnogo in kaže ve-

liko iznajdljivost. S starimi dekoracijami in s stroški, ki so jih skrčili na minimum, so pripravili dve odlični predstavi. Igrajo Shakespearovega »Koriolana«, ki bi stal na Broadwayu najmanj 50.000 dolarjev (17 milijonov din).

Mnoga univerzitetna in amaterska gledališča organizirajo Shakespearove festivale in posegajo tudi po originalnih delih.

Za oceno ameriškega gledališča je značilen vpliv, ki ga ima v tujini. V Londonu so n. pr. doživele velik uspeh tri drame in štiri glasbena dela ameriških avtorjev in skladateljev.

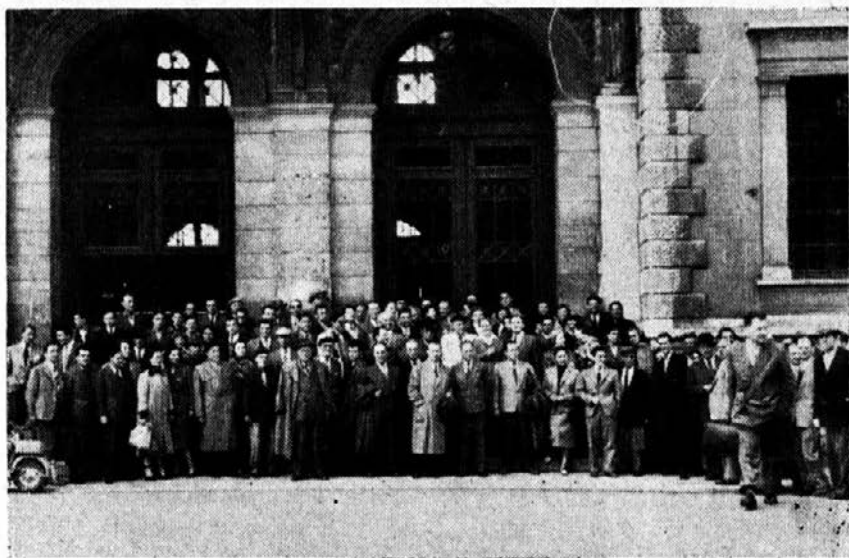
S tem ni rečeno, da je ameriško gledališče doseglo svoj umetniški in materialni višek. Še dolgo ne. Boleč problem so veliki stroški, ki jih zahtevajo uprizoritve, kar draži vstopnino. Mnogo predstav, ki bi se jih splačalo videti, izgine z repertoarja prej nego so mogli zadovoljiti publiko. Dobro razvedrilo je zelo iskano. Odličen naraščaj mladih dramskih pisateljev na čelu z Robertom Taylorom, Josephom Krammom in drugimi, ki pišejo za televizijo, je pripravljen zavzeti gledališče. Producenti in režiserji kažejo vedno več dobrega okusa in razumevanja, kaj se pozna pri izbiri del. Še nikoli ni bilo toliko mladih igralcev in veteranov, ki igrajo z veliko virtuoznostjo in se uživljajo v vloge, ki jih ustvarjajo. Morda bo ameriško gledališče kmalu zaslužilo vzdevek »čarobno«.

U. S. Information Service

*

Nacionalni inštitut za umetnost in literaturo (National Institute of Arts and Literature) je podelil 26. maja letošnjo zlato medaljo za dramo znaneu ameriškemu pisatelju Maxwellu Andersonu. Med mnogoštevilnimi njegovimi gledališkimi deli so: »Obe vaši hiši« (Both your houses), »Lorenška Ivana« (Joan of Lorraine), »Po čim je slava« (What price glory).

GOSTOVANJE DRAME SNG V TRSTU

Ansambel ljubljanske Drame pred kolodvorom v Trstu

15. in 16. maja je prvič oficialno gostovala v Trstu Drama SNG z Linhartovim »Matičkom« in Cankarjevimi »Hlapci«. S tem gostovanjem je Drama tudi pred tržaškim občinstvom potrdila svoj sloves visoko kvalitetne ustanove. Žal, da je morala nastopiti v gledališču tujem okolju, v Avditoriju, ker tamošnje oblasti še vedno nočejo prepustiti Slovincem gledaliških dvoran, ki stoje prazne. Ansam-

bel Ljubljanske drame je bil sprejet nad vse pristrčno, obsut s cvetjem in darili. Splošna želja je, da bi ponovno prišli k njim v goste in Tržaško gledališče k nam, ki bi, v kolikor bodo dopuščale okoliščnosti, nedvomno pripomoglo k tesnejši povezanosti tamošnjih Slovincem v matično deželo.

Dr. Vl. Bartol je priobčil o tem gostovanju obširno kritiko v Primorskem dnevniku dne 12. maja 1954.

PLENUM ZVEZE DRAMSKIH UMETNIKOV

15. in 16. maja je bil v Sarajevu plenum Zveze dramskih umetnikov Jugoslavije, ki so se ga udeležili delegati vseh republiških združenj.

Po uvedbi samoupravljanja na gospodarskemu sektorju sili razvoj k spremembam upravljanja tudi na sektorju prosvete in kulture. To vpraša-

nje je že dalj časa v razpravi, vendar se doslej ni še izkristalizirala neka končna shema, kakšno naj bi bilo tako upravljanje v praksi, razen osnovnega principa, ki družbi dva predloga, samoupravljanje in družbeno upravljanje, v **družbeno samoupravljanje**. Po kongresu sindikata prosvetnih in

kulturnih delavcev v Sarajevu in po kongresu Združenja dramskih umetnikov, ki sta se izjavila za samoupravljanje, so gledališča na razne načine, brez zakonskih predpisov, začela nekako ilegalno prehajati k novim oblikam upravljanja v gledališču z namenom, da bi v praksi preizkusili in prišli do ustreznih oblik, ki bi jih pozneje uzakonili.

Uredba, ki se je pripravljala, je dopuščala individualno upravljanje, samoupravljanje in družbeno upravljanje. Te oblike bi predpisovala gledališčem oblast, ki jih subvencionira. Kaže, da bi po tem načinu, ki je dovolj širok in ki upošteva zmogljivosti in stopnjo zrelosti posameznih gledališč, prišli do različnih sistemov upravljanja v republikah in v državi, kar se je verjetno zdelo neprikladno in nezaželeno. Prevladalo je mišljenje, skladno razvoju družbe, gledano s stališča koristnosti gledališča za družbo in njegovo povezanost z njo, da mora družba, ki je na tem vprašanju interesirana, poleg poklicnih strokovnih činiteljev sodelovati pri gledališču, posebno še ker sredstva za vzdrževanje črpa narodnega v glavnem iz splošnega narodnega dohodka, in le manjši del iz lastnih dohodkov.

Pri tej spremembi ne gre za spremembo administrativne oblike, za navadno reformo, temveč je to predvsem politično dejanje, ki posega revolucionarno v dosedanja ustroj gledališča in v mentaliteto gledaliških delavcev.

Res je, da družbeno upravljanje nima med gledališkimi ljudmi gorečih privrženecv in da jim je bližje in umevnejše samoupravljanje. V zvezi s tem je krivično in izvira iz nepoznavanja gledališča in njegovih delavcev, če ta pojav ožigosamo z že kar udomačenim izrazom »cehovstva« in »zapiranja vase«. Temu so med drugim vzrok nespodbudni primeri s tega področja tudi pri nekaterih gle-

dališčih. Tako je vsaj zdaj. S tem pa ni rečeno, da bo tako tudi ostalo.

Z gledališkim zakonom, ki je v pripravi in ki bo sploh prvi gledališki zakon pri nas od ustanovitve bivše Jugoslavije, bo treba predpisati in natančno razmejiti različne delokroge in določiti kompetence in odgovornosti. Funkcioniranje bodočega zakona seveda ne bo odvisno od zakona temveč od ljudi, ki bodo udeleženi pri vodstvu gledališča, od njihove kulturne stopnje in od odnosa, ki ga bodo imeli do umetnosti. Če bodo moške iz družbe pomagali pojasnjevati in zagovarjati dejanske potrebe zavoda in jih pravilno skupaj z gledališkimi ljudmi tolmačiti družbi in njenim predstavnikom, bodo že s tem storili veliko delo za približanje gledališča ljudstvu in čutu, da je to njegova last, ker gledališča kot fasade za kulturo, kot dekoracije za slovesne prilike ne potrebujemo.

Zveza dramskih umetnikov Jugoslavije je s tem, da se je odločila za družbeno upravljanje, končala razpravljanje o tem temeljnem vprašanju in bo lahko z drugimi faktorji, predvsem s sindikalno organizacijo, uravnala združene moči k skupnemu cilju.

Važno je bilo še vprašanje odnosa med zvezo dramskih umetnikov in sindikatom, ker se obe organizaciji pri konkretnem delu slika. Teza, da je sindikat politična organizacija in društvo strokovna, ne drži, ker vrši društvo družbeno funkcijo in je s tem že politično. Razlika je v tem, da zajema društvo manjši krog članov istega sektorja in da se lažje posveča reševanju problemov, ki zadevajo ta krog, kot sindikat, ki zajema različne in po številu večje sektorje. Ta problem se rešuje in bo rešen v interesu članov, ki so včlanjeni v obe organizaciji.

Članstvo se živo zanima za lastno glasilo. Kaže, da se je to vprašanje premaknilo z mrtve točke in da bo Zveza zapolnila občutno vrzel v našem tisku.

Ivan Jerman

Nadaljevanje s 2. strani ovitka.
je preveč vitalen, da bi mu taka nez-
izbežnost mogla zmanjšati kreativno
sočnost. To vitalnost in sočnost smo
v najvišji meri doživeli na premieri,
vendar z omejitvijo današnje per-
spektive, ki mu tudi to delo ni mo-
glo uiti. Po tematiki in arhitektoni-
ki deluje delo malce zastarelo, kot
vsa dela te vrste, ki jih je v času
ko so nastala, dušila cenzura. Ko pa
se jih lahko nemoteno uprizarja, so
se družbeni odnosi tako spremenili,
da v delu ni več aktualnosti. Isto je
z ustvarjanjem, ki ima svoje kvali-
tete, a te ne ustrezajo več sedanji
umetniški občutljivosti.

Dekor in kostume sta kot gosta
prispevala Viktor Molka in Mija
Jarčeva. Posebno dekor je bil umet-
niško zelo osvežujoč. Konec.

*

Francoska gledališka skupina pod
vodstvom g. Darcanta je bila z go-
stovanjem po Jugoslaviji zelo zado-
voljna. V Beogradu, Zagrebu in Ljub-
ljani so bili pristržno sprejeti. Poseb-
no jih je presenetila publika, ki je
spremljala njihove predstave z izred-
no pozornostjo in zbranostjo. (Take
zbranosti kot je bila pri njihovih
predstavah res nismo vajeni v naši
Drami, kakor tudi ne, da bi publika
po koncu predstave še obsedela in
ploskala.)

Zanimalo nas je, koliko stane pri
njih oprema za predstavo. Kulise za
Cocteau-jev »Peklenški stroj« so stale

500.000 Fr, kostumi 200.000 Fr. Osnu-
tek scene 1.000.000 Fr. Osnutek scene
renomiranega inscenatorja stane do
200.000 Fr. Pri približno enakih cenah
z našimi, so stroški za opremo pre-
cej visoki. Seveda igrajo isto pred-
stavo v serijah, tudi po več sezon če
uspe, zgodi se pa tudi, da zgine kma-
lu z repertoarja.

Gledali so našo predstavo »Romeo
in Julija« in so bili presenečeni nad
visokim umetniškim nivojem našega
gledališča.

*

Rokefelerjeva ustanova je dala
200.000 dolarjev za zidavo ameriške-
ga gledališča in Akademije za Sha-
kespearov festival. Zgradba bo ver-
jetno postavljena v Statfordu v dr-
žavi Kanektikat. Gledališče bo za
za 1.500 ljudi. Vsako leto bodo tri
mesece igrali Shakespeara. V načrtu
je, da bo sprejemala Shakespeareova
Akademija po 50 dijakov na študij,
ki bodo nastopali v Shakespeareovih
igrah. Vsako zimo bodo prirejali ve-
like turneje po Združenih državah.
Ansambel pa, ki bo sestavljen iz
mladih, diplomiranih slušateljev igral-
ske akademije, bo obiskoval manjša
mesta, univerze in šole.

Upajo, da bodo zbrali še 300.000 do-
larjev. Z zidavo bi morali začeti v
letošnjem maju.

*

Premiera »Romeo in Julija« je bila
14. maja 1954

ZDRUŽENJE ŠESTIH

Skupina dramatikov, katere pisate-
lji so največ pripomogli razvoju
ameriške dramske umetnosti, so raz-
vili svoje velike talente še v eno
»dimenzijo« — postali so gledališki
producenti. To združenje šestih, ki
proslavlja letos petnajstletnico svo-
jega obstoja, predstavlja kot proiz-
vodna organizacija nenavadno kom-
binacijo umetnosti in bistrumnosti.
Trije njeni člani so priznani prvi

ameriški dramatik, četrti je tudi
dramatik, čeprav je še razmeroma
mlad. Njegovo prvo delo, igrano na
Broadwayu, je doseglo velik uspeh.
Ostala dva sta poslovna človeka:
eden je priznani advokat, drugi
upravlja enega največjih newyorških
nebotičnikov, Empire State Building.

Na čelu združenja je Robert Sher-
wood, pisatelj, ki je užival veliko
zaupanje pokojnega predsednika F.

D. Roosewelta. Bil je dvakrat nagrajen s Pulizerjevo nagrado za drami »Abe, Lincoln« in »Noči ne bo« (The shall be no Night). Druga dva sta pisateljja — veterana, Elmer Rice in Maxwell Anderson. Prvi je preživel v gledališču okoli štirideset let in je žel kot dramatik velike uspehe. Mnogo je tudi storil za gledališče nasploh. Z njegovo pomočjo je bila organizirana ustanova »Zvezni gledališki projekt«, ki je v veliki gospodarski krizi tridesetih let zaposlila na stotine gledaliških delavcev. Tudi on je prejel Pulizerjevo nagrado za dramo »Street scene« in zavzel s svojimi deli zavidno mesto med gledališkimi pisatelji. Za razliko od njega spada Maxwell Anderson med redke gledališke pisatelje-pesnike. Še kot mlad časnikar je začel Anderson pisati zgodovinske drame. Teh je osemnajst, vsaka od njih je bila gledališki dogodek. Med njimi so zgodovinske drame v verzih: »Kraljica Jelisava«, »Marija Skotska«, »Ivana Lorenska« in »Ana od tisoč dni«.

Najmlajši član Združenja je štirinajstletni Robert Anderson, pisatelj najvidnejše drame te sezone »Čaj in simpatija« (Thea and Sympathy), kot tudi poprejšnje drame »Vse leto« (All Summer Long). Zadnja dva člana te izvirne družbe sta advokat John Wharton in upravnik nebotičnika Roger Stevens. Obilica

poslov ju ne ovira, da posvečata veliko ljubezni gledališču in dobri drami.

Statistika priča, da je to Združenje uprizorilo doslej dvaintrideset gledaliških del, od katerih je devetnajst imelo ogromne gmotne in umetniške uspehe, enajst jih je filmanih, pet pa jih je prejelo najvišje ameriške gledališke nagrade.

Združenje se ne omejuje samo na dela svojih članov. Uprizarja tudi dela drugih pisateljev. Do svojega najmlajšega člana Andersona so prišli po običajni gledališki praksi. Svoje delo »Čaj in simpatija« je pisatelj poslal svojim prijateljema, režiserju Eliji Kazanu in največjemu mojstru ameriške scene Djo-u Mielzenerju, njegov literarni agent, oziroma predstavnik, pa je poslal en izvod pisateljem Združenja, ki so sprejeli njegovo delo, njega samega pa za člana.

Združenje ni obvezano, da uprizori vsako delo, ki ga napiše njegov član, čeprav mora vsak član predložiti vsako svoje novo delo Združenju.

Poleg uprizarjanja dobrih predstav ima Združenje še druge namene in sicer dvigniti gledališko umetnost na najvišjo stopnjo po vsem svetu. Raziskuje tudi ali razne dotacije pravilno spodbujajo in razvijajo nove talente na polju dramatike, dramske tehnike in uprizarjanja.

U. S. Information Service

Cena Gledališkega lista din 40.—

Lastnik in izdajatelj: Uprava Slovenskega narodnega gledališča
v Ljubljani — Urednik: Ivan Jerman.

Zunanja oprema: ing. arch: Janko Omahen.

Tiskarna Umetniškega zavoda za litografijo. — Vsi v Ljubljani